

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 60 (21).** 1921. a.

Sisu: 1. Juhatuse teadaanne üleüldisesse komisjoni antud seaduste kohta. — 2. Riigi 1921. a. eelarwe II lugemisel (erakorralised kulud, välisministeerium). — 3. Kahe järgmise koosoleku aja ja päewakordade määramine. — 4. Välisministeeriumi eelarwe arutamise jätkamine. — 5. 1921. a. eelarwe korraliste ja erakorraliste kulude kogusumma wastuwõtmine.

Riigikogu koosolek 28. juulil 1921. a. k. 5 p. 1. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 70 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman**, wahepeal abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse lauas: rahaminister **G. Westel**, kaubandus-tööstus- ja teedeminister **Joh. Kukk**.

Koosolek algab kell 5/15 min.

1. Juhatuse teadaanne komisjoni antud seaduste kohta.

Juhataja **O. Strandman**: Awan Riigikogu koosoleku. Täna seaduste kohta. Tänase koosoleku päewakord on Riigikogu poolt kindlaks määratud. Kas tehtakse ettepanekuid päewakorra täiendamiseks? Ettepanekuid ei tehta, sellega läheb Riigikogu päewakorra juure. Enne päewakorra juure üleminekut on mul au Riigikogule teatada, et walitsuse poolt on sisse tulnud 3 seadust: 1) Seaduseelnõu Wene walitsuse poolt Eesti Aleksandri põllutöö keskkoolile tarwitadaantud põllumajanduslike inwentaari nimetatud koolile omanduseks andmise kohta. See seaduseelnõu on antud üleüldisesse komisjoni. 2) Seaduseelnõu patentide, kaubamärkide ja mudelite maksumäärade muutmise kohta. See on antud ka üleüldisesse komisjoni. 3) Seaduseelnõu aktsiaseltside ja osähiisuste hoolekande alt wabastamise kohta. See seaduseelnõu on ka üleüldisesse komisjoni antud.

Riigikogu läheb päewakorra juure.

2. Riigi 1921 a. eelarwe II lug.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb):

ERAKORRALISED KULUD.

A. RIIGI KESKASUTUSED.

RAHAMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Riigiwõlgade tasumine.

1. Soome walitsusele	102.500.000.—
2. Prantsuse walitsusele	59.760.800.—

Kokku peatükk I 162.260.800.—

Peatükk II.

Riigiwõlgade protsendid.

Tasumine eelmiste aastate eest.

1. Soome walitsusele	1.960.300.—
2. Prantsuse walitsusele	4.162.700.—
4. 1920 a. väljalastud kas-sawekslite tasuks	160.000.000.—

Kokku peatükk II 166.123.000.—

Peatükk III.

1. Liikumata wara muretsemine	2.000.000.—
-------------------------------	-------------

Kokku*peatükk III 2.000.000.—

Kokku I jagu 330.383.800.—

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

1. Uute raudteede sihiajamine	618.500.—
-------------------------------	-----------

Kokku peatükk I 618.500.—

Peatükk II.

1. A. a) Weosakonnale	22.638.000.—
b) Teeehituste ösa-konnale	34.795.000.—

B. Abiättewõtted.

a) Turbatööstus	6.000.000.—
d) Trükikoda	1.200.000.—
e) Peatehased	710.000.—

D. 23. Wene weduri parandamiseks ühes 10 weduri omandamisega	55.700.000.—
Kokku peatükk II	121.043.000.—
Kokku II jagu	121.661.500.—

H A R I D U S M I N I S T E E R I U M.

Peatükk IV.

B. Tartu ülikool.

§ 1. Ülikooli asutuste õpeabinõude sisseseadetega ühekordne täiendamine	7.394.500.—
Kokku peatükk IV B.	7.394.500.—

Peatükk V.

B. Majandusosakond.

§ 1. Kapitaalremondid riigi koolimajades	8.576.100.—
§ 3. „Uuemõisas“ aia ja põlluasjanduse sisseadmise ja inventaari muretsemise kuludeks	200.000.—
§ 4. „Uuemõisas“ elektriwalgustuse sisseseade otstarbel muretsetawa naftamootori ja dünamo ostmiseks	100.000.—
§ 5. Wittenhoffi tänawal nr. 19 asuwa haridusministeeriumi maja peale ingrosseeritud obligatsiooni wõla tasuks	74.000.—
Kokku peatükk V B.	8.950.100.—
Kokku III jagu	16.344.600.—

K O H T U M I N I S T E E R I U M.

Peatükk VI B.

§ 4. Harku mõisas mahapõlenud mõisatöölise majade ülesehitamiseks	1.112.000.—
§ 11. Töökodade sisseseadmiseks	1.000.000.—
Kokku peatükk VI B.	2.112.000.—

K A U B A N D U S - T Ö Ö S T U S - M I N I S T E E R I U M.

Peatükk III.

Mereasjanduse peawalitsus. Lootside, tuletornide ja meremärkide osakond.

§ 1. Ehitus ja parandus.	
a) Tuletornides, lootsijaamades ja päästejaamades	1.075.000.—
b) Laewad ja weabinõud	600.000.—
§ 2. Mere- ja liinimärgid Peipsi peal	3.000.000.—
Kokku peatükk III	4.675.000.—

Peatükk IV.

Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakond.

§ 1. Pooleliolewate sadamaehituste (sildade ja majade) lõpulewiimise, mõnede sadamate ehituste kapitaalremondi, uute sadamate ja sadamate ehituste ehitamise kulu	38.819.500.—
§ 2. Tööabinõude paranduseks	7.900.000.—
§ 4. Eitnenagemata töödeks	1.000.000.—
§ 6. Wabasadama ehituskoha eeluurimise töödeks	300.000.—
Kokku peatükk IV	48.019.500.—
Kokku V jagu	52.694.500.—

S I S E M I N I S T E E R I U M.

Ehitusbüroo.

§ 8a. Uute hoonete ehitamine.	
a) Riigikoguhoone tooreehitus	30.283.000.—
b) Riigikoguhoone sisemine ehitus	22.318.500.—
d) Riigikoguhoone wesiwarustus ja kanalisatsioon	1.574.500.—
e) Riigikoguhoone elektrotehnilised installatsioonid	2.423.100.—
g) Riigikoguhoone keskkütte, õhupuhatuse ja tolmukõrwaldamise sisseseadmine	5.956.800.—

h) mööbli muretsemine	6.200.000.—
i) Kadriorg, wesiwarustuse sisseseadmine, Salongi tän. Kadrioru piirkonnas	500.000.—
	<u>59.255.900.—</u>
§ 8b. Suured remondid.	
a) Kadriorg — 4 talwekorterite sisseseadmine Salongi tän. nr. 16	470.000.—
b) Kadriorg — 3 talwekorterite sisseseadmine suwimajas Salongi tän. nr. 22	492.400.—
d) Riigiwanema maja remont	1.700.000.—
e) Remondid riigimajas	400.000.—
g) Pritsikuuri ehitamiseks Kadriorus	412.185.—
	<u>3.474.584.—</u>
§ 8d.	
a) Lilienfeldi maja Pikkjalg nr. 11 ostmiseks	9.500.000.—
b) Politseijaoskonna tarwis Põltsamaalt ostetud krundi eest	85.600.—
Kokku VI jagu	<u>82.316.085.—</u>

S Õ J A M I N I S T E E R I U M.

Sõjawäe warustuswalitsus.

§ 5. Sisseseade ja asutamine	13.310.800.—
§ 10. Intendantiline warustamine	201.707.500.—
§ 11—14. Sõjariistad, nende warustus, igasugused tehnilised tööd ja inseneeriline warustus	33.500.000.—
§ 16. Korterite warustus	<u>71.374.700.—</u>
Kokku sw. warustuswalits.	319.893.000.—

Inseneeriwägi.

§ 5. Sisseseade ja asutamine	100.000.—
§ 12—15. Igasugused tööd ja warustus inseneeri ja lennuwäe aladel	11.213.700.—
Kokku inseneeriwägi	<u>11.313.700.—</u>

Merewägi.

§ 11. Sõjariistad, nende warustus, igasugused tehnilised tööd ja inseneeriline warustus	11.191.000.—
Kokku merewägi	<u>11.191.000.—</u>
§ 22. Wõlatasumine rekwiireerimise peakommissionile	12.000.000.—
§ 23. Wõlatasumine sadamatehastele	<u>10.000.000.—</u>
Kokku	<u>364.397.700.—</u>
Kokku erakorralised kulud A.	<u>969.910.185.—</u>

Rahaminister G. Westel: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Riigikogu istun-gite waheajal on Wabariigi Walitsuse poolt mitmed seadused wälja antud ja mit-mesugused krediidid määratud. Need sea-dused on Riigikogu poolt osalt kinnitatud ja maksawad suuremalt osalt. Wabariigi Walitsus peab väga soowitawaks, kui need krediidid erakorraliste kulude eelarwesse II lugemisel sisse saaks mahutatud. Selle-pärast panen ma Wabariigi Walitsuse nimel ette eelarwe II lugemisel erakorra-liste kulude eelarwesse järgmised täien-dused:

W A L I S M I N I S T E E R I U M.

Peatükk II.

Kantsleil.

§ 13. Jüri Wilmsi ja tema kaaslaste kadumislöö-nurimise, kodumaale toomise ning matmise kulud	1.912.000.—
Kokku wälisministeerium	<u>1.912.000.—</u>

T Õ Õ - J A H O O L E K A N D E -
M I N I S T E E R I U M.

Peatükk III.

Hoolekande alal.

§ 27. Ameerika abiandmise komitee poolt Eesti puudustkannatawatele lastele antawate toiduainete lisaks määratud leiwajahu mu-retsemiseks	5.614.700.—
Kokku töö- ja hoolekande-ministeerium	<u>5.614.700.—</u>

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

§ 2. Uute raudteede ehitamine	35.842.100.—
Kokku teedeministeerium	35.842.100.—

HARIDUSMINISTEERIUM.

Peatükk V.

§ 1. Kapitaalremondid riigi koolimajades	4.000.000.—
Kokku haridusministeerium	4.000.000.—
Kokku erakorralised kulud	<u>47.368.800.—</u>

Wastawad ministrid wõivad muidugi tarbekorral üksikasjalist seletust anda nendesse puutuwate kulude wäljaminekutest.

J. Piiskar (is.): Teen ettepaneku siseministeeriumi erakorraliste kulude eelarwesse wastu wõtta:

Ehitusbüroo.

§ 8-a. lit. j) Töolistemaja ehituseks (eeltööd, materjaali muretsemine jne.) 20.000.000 mk.

Selle summa eest ei saa muidugi korraldada töolistemaja ehitada ja selleks ei ole see summa ka mitte mõeldud, sest tänawu aasta ei jõuta teda ikka walmis saada. Aasta algul pannakse krediitid kinni ja tulewa aasta eelarwesse peaks sellepärast ikkagi erakorralisteks kuludeks uued summad üles wõetud saama. See summa on määratud ainult eeltööde ja materjaali muretsemiseks. Selle ettepaneku põhjenduseks tahan tähendada seda, et ametiühisustel Tallinnas puudub oma maja, oma ruumid. Nendel ei ole praegu kusagil korterit. Kewadel tõsteti suure kiirusega, paari päewa jooksul, ametiühisused korterist wälja, selle peale vaatamata, et üleriiklised tööliste organisatsioonid keskorgaanide näol sinna olid koondatud. Praegu seisawad selle maja ukсед ja aknad, kust ametiühisused wälja tõsteti kinni ja ükski ei käi sealt sisse ega wälja. Teadmata on, mispärast see wäljatõstmine pidi sündima. Oli tarwis toime panna jälle üks järjekorraline samm tööliste wastu, üks klassiwoitluse akt, muud midagi. See akt wõeti majaomaniku poolt ilma nähtawa wajuadeta ette. Teatawasti on ametiühisused praegu põranda alla surunud: nad asuwad linna tootluswalitsuse ruumide all keldris, ja isegi sealt tahetakse neid wälja ajada,

nendelt tuhandete wiisi üüri nõudes. On loomulik, et sarnases olukorras ametiühisused tegutseda ei saa, kuigi need ülesanded, mis ametiühisuste kesknõukogul, kui keskorgaanil, mitte sugugi tähtsusetu kohal ei seisa. Praegu ei ole Tallinnas ühtegi kohta töolistemaja mõttes, teatrit, raamatukogu, lugemistuba jne.; ei ole koosolekute ega ettelugemiste jaoks ruumisid, mis ka teisi kultuurilisi tarbeid rahuldada wõiks. Selle eest ei ole linnawalitsus, ega ka Wabariigi Walitsus tarwilikuks arwanud hoolitseda. Eelmiste eelarwete läbiwaatamisel wõeti eelarwesse summad põlumeeste seltsidele, kes ometi jõukama kihi esitajad ja igalpool ja igasugustele nende poolt ellukutsutud organisatsioonidele, millel, nagu omal ajal tähendatud, puhtmajandusline ülesanne on, mille läbiwiimiseks teatawad isikud wõi asutused kokku on heitnud, et paremini oma majanduslisi ja kaubanduslisi operatsioone ajada. Neile on kokku määratud 14—15 miljoni. Nii-sugusel korral on, wõrreldes teiste summadega, see summa, mis nüüd kehema kihi tööliste, waimliste huwide rahuldamiseks ja nende edenemise wõimaldamiseks läheb, äärmiselt wäike summa ja nii wäike sellepärast ette pandud, et nagu tähendasin, tänawu kaugemale eeltöödega waevalt jõutakse ja sellepärast ka suurema summa järele tarwidust ei ole. Kui ühele poolele leitakse wõimalus olewat kerge käega summe lubada, siis, arwan ma, peaks teisele poolele niisamuti neid leida olema. Ja kui siin alati on rõhutatud, et etteheitel, mida pahemalt poolt tehakse, et meil on olemas teatud klassiwalitsus, kes kõik hindab klassi seisukohast ja toimetab oma klassi huwides, kui teie harilikult olete sõnades ütelnud, et see mitte põhjendatud ei ole, waid et tõesti rahwaenamuse huwides toimetate, siis on siin juhus näidata tegelikult, kus maale see teie demokratism ulatab. Ses mõttes teen ettepaneku seda summat wastu wõtta. Tema wastuwõtmine wõiks weel seda kergem olla, kui silmas pidada näituseks, et herra rahaminister siin ettepaneku tegi terve rea uute raudteede peale 35 miljoni üles wõtta. Kui tulude juure minnakse, siis, wõib olla, kõneldakse sellest weel, kuidas wabariigi raudteedel ronge on wähenatud, kuidas neid, wõib olla, weelgi wähendatakse. Needki raudteed, mis senni olemas, ennast ära ei tasu samuti, nagu siin laewade ja tehaste kohta tähendati, et nende töö hulk nii wäike on, päewas kõigest mõned üksikudrongid, ei jõua end ära tasuda. Nii

viisi jääb arusaamatuks, mis mõte on enne uusi raudteid juure ehitada, kui neid, mis olemas on, ei ole suudetud korda seada, ehk kui ei ole nende jaokski wedu olemas. Kui aga selleks leitakse 35 miljoni, siis peaks ka töolistemaja jaoks, mille saamiseks äärmine vajadus on, vähemalt 20 miljoni leitama.

Juhataja O. Strandman: Sõnasooiwijaid enam ei ole. Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Herra rahaministri poolt tehtud parandusi ei olnud mitte täiendatud rahaasjanduse komisjonis, aga nagu herra rahaminister siin ütles, on nendest suurem osa juba Riigikogu poolt vastu võetud, peale töö- ja hoolekandeministeeriumile Ameerika abiandmise komitee poolt Eesti puudustkannatawatele lastele antawate toiduainete peale määratud üle 5 miljoni, kuna teised juba vastu on võetud. Et see ka teatud mõttes summa on, mis wastuwaidlemist ei sünnita, siis võib nende ettepanekutega ühineda. Mis herra Piiskar'i poolt tehtud parandusesse puutub, siis see parandus wõi ettepanek oli komisjonis arutuse all ja rahaasjanduse komisjon ei leidnud mitte wõimalust seda ettepanekut vastu wõtta ja lükkas selle ettepaneku tagasi.

Juhataja O. Strandman: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Pean järgmist tähendama, et see ettepanek — 20 miljoni töolistemaja ehitamiseks määrata, oli tõesti eelarwekomisjonis arutusel, kuid täiendatud rahaasjanduse komisjon ei lükanud teda mitte tagasi, waid ettepanek sai 6 häält poolt ja 6 vastu. Niisugustel korradel on harilikult mõlemad ettepanekud esitatud Riigikogule, ja oleks aruandja seda ka siin pidanud tegema. Minu arwates ei ole sarnane hääletamise tagajärg komisjonis mitte tagasilükkamine.

Juhataja O. Strandman: Et rahaministri poolt tehtud ettepanekud eelarwet muudawad, siis tulewad nad üksikult hääletamisele ja kui Riigikogu seega nõus on, panen ma need täiendused kõik, nagu nad eelarwet täiendawad, hääletamisele. Selle vastu ei waielda.

Siis oleks kõige esimene täiendamine olema teedeministeeriumi eelarwes, see oleks lehekülj 66, peatükk I. Et siin on

juba paragrahw 1 olemas, tuleks siia paragrahw 2 juure: „Uute raudteede ehitamine“. Selle peale on nõutud 35.842.100 marka ja kogu see peatükk teeks wälja 36.460.600 marka. (Hääletatakse.) Wastu on üksikud hääled. Sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Järgmine ettepanek on haridusministeeriumi eelarwe kohta leheküljel 67, peatükk V, paragrahw 1-ses. Seal oli enne „kapitaalremondid riigi koolimajades 8.576.100 marka“, sellele tuleks siis weel juure rahaministri ettepanekul 4 miljoni marka. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek ühelhäälel vastu wõetud.

Järgmine ettepanek oleks siseministeeriumi eelarwe kohta, see on 68. leheküljel ehitusbüroo paragrahw 8-a. Siin on wiimane liitera i, juure tuleks j: „Töolistemaja ehituseks (eeltööd, materjaali muretsemine jne.) 20 miljoni marka“ — herra Piiskar'i ettepanek. (Hääletatakse.) See ettepanek on 36 hälega 21 vastu tagasi lükatud.

Järgmine ettepanek on täiendada erakorraliste wäljaminekute eelarwet wälisministeeriumi eelarwega. Wälisministeeriumi ei ole üleüldse siin seas. Siis tuleks siin lisapeatükk, nimelt järgmine:

„Wälisministeerium. Peatükk II. Kantselei. § 13. Jüri Wilms'i ja tema kaaslaste kadumislöö uurimise, kodumaale toomise ning matmise kulud 1.912.000.—“ (Hääletatakse.) Üksikud hääled on vastu. Sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Järgmine ettepanek oleks jälle uus peatükk, sest siin ei ole erakorraliste kulude hulgas töö- ja hoolekandeministeeriumi. Ettepanek on järgmine:

„Töö- ja hoolekandeministeerium. Peatükk III. Hoolekande alal. § 27. Ameerika abiandmise komitee poolt Eesti puudustkannatawatele lastele antawate toiduainete lisaks määratud leiwajahu muretsemiseks 5.614.700.—“ (Hääletatakse.) Wastu on üks hääl. (J. Lattik (kristl.): Kommunist on ikka wastu.) Suur enamus on poolt, — sellega on see ettepanek vastu wõetud. Sellega teeks erakorralised kulud punkt A wälja — 1.017.278.985 marka ühes wastuwõetud parandustega. Panen selle terwe eelarwe osa hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on üksikud hääled, —

sellega on see eelarwe osa
wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

B. RIIGI KESKASUTUSTE OPERAT-
SIOONI FONDID.

I.

RAHAMINISTEERIUM.

Erakorralised operatsiooni fondid.

1. Eesti panga põhikapitaali suurendamiseks	240.000.000.—
2. Riigikassale operatsiooni krediit põllumajanduslike laenude väljaandmiseks	<u>50.000.000.—</u>
Kokku I jagu	290.000.000.—

II.

KAUBANDUS- JA TÖÖSTUS-
MINISTEERIUM.

Peatükk III.

Sadamatchased.

§ 1. Operatsiooni kapi- taaliks	<u>40.000.000.—</u>
Kokku peatükk III	40.000.000.—

Peatükk V.

Riikline põlewkiwitööstus.

§ 1. Kapitaali kulude kat- miseks (ehitused ja põ- lewkiwi uurimine)	57.541.341.—
§ 3. Põlewkiwi eksploateerimise ja kõrwalproduktatsioonide operatsiooni summaks	<u>30.000.000.—</u>
Kokku peatükk V	87.541.341.—

Peatükk VI.

Kütteinete keskkomitee.

§ 1. Puude operatsiooni kuludeks	100.000.000.—
§ 3. Üleüldise turbatööstuse operatsiooni kuludeks	<u>20.000.000.—</u>
Kokku peatükk VI	120.000.000.—

Peatükk VII.

Ministeeriumi keskasutus.

§ 2. Tehnilise kirjanduse väljaandmine	<u>55.000.—</u>
Kokku peatükk VII	<u>55.000.—</u>
Kokku II jagu	297.596.341.—

III.

HARIDUSMINISTEERIUM.

Peatükk III.

Kooliosakond.

B. Kohtade peal.

§ 1. Algkooli-seaduse § 27 ettenähtud koolisun- duse teostam. kuludeks	<u>5.000.000.—</u>
Kokku peatükk III B.	5.000.000.—

Peatükk V.

Majandusosakond.

§ 1. Opeabinõude muret- semiseks	<u>1.000.000.—</u>
Kokku peatükk V	<u>1.000.000.—</u>
Kokku III jagu	6.000.000.—

IV.

KOHTUMINISTEERIUM.

„Riigi Teataja“ ope-
ratsiooni kapitaaliks

500.000.—

Kokku IV jagu

500.000.—

Kokku erakorral. kulud B.

544.096.341.—

Kokku erakorr. kulud mrk.

1.514.006.526.—

Kokku kulud

6.328.441.772.—

Märkus. Eelarwetes ettenähtud krediidide tarvitamine on lubatud ainult „Riigi Teatajas“ awaldatud paragrahvide ning punktide piirides, ja ülejääkide ülekanndmine teistesse on keelatud.

E. Martinson (sd.): Panen ette haridusministeeriumi operatsiooni fondide juure 3 jagu peatükk V paragrahw 2 all üles wõtta:

„Laenu andmiseks omawalitsuse asutustele koolimajade ehitamiseks ja remonteerimiseks 30.000.000 marka.“

Et seda summat mitte ära segada selle summaga, mis siin juba üles võeti 4.000.000 marga suuruses, pean seletama, et see summa, mis erakorralistes kuludes on ette nähtud, läheb riigi koolimajade remonteerimiseks, peaaesjalikult Tallinna poeglaste gümnaasiumi maneeshi remonteerimiseks. Kawatsetaw summa läheb aga omawalitsuse asutustele laenuandmiseks koolimajade ehitamiseks. Sellepärast peaks seda summat siia sisse võtma. Esialgselt oli haridusministeeriumil kawatus seda summat eelarwesse võtta, kuid see ettepanek, nagu juba ennemalt tähendasin, ei läinud rahaministeeriumi eelarwekommissjonis läbi ja haridusministeerium teda ka suurt ei kaitsnud. Nüüd aga eelarwekommissjonis tein uuesti ettepaneku 30.000.000 sisse võtta. See ettepanek sai aga ühepalju häält poolt ja wastu, kui ma ei eksi, 10 poolt ja 10 wastu ja kukkus sellega läbi. Peaaesjalikult põhjendati tagasilükkamist sellega, et haridusministeerium küllalt üksikasjalist kawa nende summade äratarwitamiseks ette ei pannud. Ma arwan, kui see summa täiel mõõdul läbi ei lähe, et teda siiski poolos osas tuleb wastu võtta ja teen sellekohase ettepaneku, kuna suur tarwidus on koolimajade remonteerimise ja ehitamise järele. Tähendasin siin juba enne ja kordan uuesti, et näituseks Tallinna ja Tartu linn ja ka teised on sellekohaseid summe nõudnud, ja need 30.000.000 koolimajade ehituseks ja remonteerimiseks ei ole tööpoolest kuigi suur summa.

Juhataja **O. Strandman**: Sõnasooiwajaid ei ole. Lõpusõna on komisjoni aruandjal

Aruandja **A. Jürman**: Peab tähendada, et nagu herra Martinson siin ette tõi, oli see ettepanek komisjonis arutusel. Komisjon ei saanud selle ettepanekuga ühineda, puudus nimelt üksikasjaline kawa, kus neid summe kõige enim tarwis on, kus kõige hädalisem tarwidus. Seda kõiki arwesse võttes ei olnud komisjonil võimalik ettekantud summat eelarwesse wastu võtta.

Juhataja **O. Strandman**: Herra Martinson'i ettepanek kõlab järgmiselt: Panen ette haridusministeeriumi operatsiooni fondide juure III jagu peat. V paragrahw 2 all üles võtta: „Laenude andmiseks omawalitsuse asutustele koolimajade ehitamiseks ja remonteerimiseks 30.000.000 marka.“ (Hääletatakse.) See ette-

panek on saanud 23 häält poolt ja 25 wastu — sellega on ettepanek tagasi lükatud. Ma panen nüüd terve erakorraliste kulude punkt B eelarwe hääletamisele 544.096.341 marga suuruses ja ühtlasi ka terve erakorraliste kulude eelarwe 1.514.006.526 marga suuruses. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on erakorraliste kulude eelarwe wastu võetud. Sõna on korra kohta rkl. herra Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Ei tarwita.

Juhatama hakkab Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on korra kohta rkl. herra Strandman'il (Üldine naer.)

O. Strandman (töer.): Riigikogu otsustas eile välisministeeriumi eelarwe arutamist edasi lükata senni, kui välisminister tagasi jõuab. Et aga välisminister praegu Soomes wiibib ja tema tagasitulekut enim oodata ei ole, kui homme peale lõunat, väljaminekute eelarwe nüüd aga läbi on ja Riigikogu tulude juure enne üle minna ei saa, kui kulud ei ole läbi võetud, sellepärast arwan mina, et Riigikogu ei saa üksikut ministrit ootama hakata ja teen ettepaneku välisministeeriumi eelarwe arutusele üle minna, ehk siis jälle koosolekut lõpetada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooiwajaid selle ettepaneku kohta ei ole. (Hääletatakse.) Ühelhäälel on Riigikogu otsustanud välisministeeriumi eelarwe arutamisele üle minna. Sõna on rkl. Hans Martna'l korra kohta.

H. Martna (sd.): Sotsiaaldemokraatide rühma nimel teen ettepaneku ¼-tunnist waheaega pidada. (W. Linna-mägi (kristl.): Isa pole siin.)

Juhataja **K. Wirma**: Selle ettepaneku kohta sõnasooiwajaid ei ole. Ma panen ta hääletamisele. Häälteenamusega on otsustatud ¼-tunnist waheaega määrata. Kuulutan waheaja.

Waheaeg algab kell 6.

Peale waheaega koosolek algab kell 6.15 min.

Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman**.

Sekretäari kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Juhataja **O. Strandman**: Koosolek kestab edasi.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana** (loeb):

WÄLISMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1.	Palgad	216.000.—
§ 2.	Esituse kulud	1.150.000.—
§ 3.	Korteri kulud	488.950.—

Kokku peatükk I 1.854.950.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1.	Palgad	3.348.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	1.452.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	496.800.—
§ 4a.	Sõiduabinõud	750.000.—
§ 5.	Liikuva varanduse muretsemine	220.000.—
§ 6.	Wäljamaa kurjeeride kulud	200.000.—
§ 7.	Iseäralised kulud	3.500.000.—
§ 8.	Ekipeerimise kulud	52.500.—
§ 9.	Ettenägemata kulud	15.000.—
§ 10.	Toetus ja arstiabi	40.000.—
§ 11.	Ametnikkude warustamine	11.500.—
§ 12.	Lepingute tegemine ja täitmine	2.086.000.—

Kokku peatükk II 12.171.800.—

Peatükk III.

Wälisesitused.

A. Summad wälisministri käsutada.

§ 1.	a) Esituse ja perekonna abirahadeks wälissaatkondades	3.312.960.—
	b) sekretäär-attasheed	1.550.400.—
	d) attasheed	1.285.200.—

§ 2.	Uute esituste asutamine ja nende wäljaminekud, propoganda, sõidukulud ja kursiwahed	12.240.000.—
------	---	--------------

§ 3. Rahwasteliidu ja uni-oonide maks 2.720.000.—

§ 4. Eesti kodanikkude wõõrsilt kojutoomine ja abiandmine 2.720.000.—

B. Saatkond ja konsulaat Soomes.

§ 1.	Palgad ja korteriraha	1.632.000.—
§ 2.	Kantselei kulud	1.455.200.—
§ 3.	Majanduslised kulud	306.000.—
§ 4.	Ettenägemata kulud	40.800.—
§ 5.	Soome saatkonna 1920. a. puudujääk	1.087.800.—

D. Saatkond ja konsulaat Lät-wias.

§ 1.	Palgad	979.200.—
§ 2.	Kantselei kulud	272.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	204.000.—

E. Luke linna konsül.

§ 1.	Palgad	114.240.—
§ 2.	Kantselei kulud	34.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	35.360.—

G. Esitus Leedus.

§ 1.	Palgad	326.400.—
§ 2.	Kantselei kulud	136.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	217.600.—

H. Esitus ja konsulaat Saksas.

§ 1.	Palgad	979.200.—
§ 2.	Kantselei kulud	680.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	476.000.—

J. Saatkond Poolas.

§ 1.	Palgad	489.600.—
§ 2.	Kantselei kulud	13.600.—
§ 3.	Majanduslised kulud	136.000.—
§ 4.	Liikuva waranduse muretsemine	816.000.—

K. Saatkond Prantsusmaal ja esitus Itaalias.

§ 1.	Palgad	1.305.600.—
§ 2.	Kantselei kulud	646.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	979.200.—

L. Saatkond ja konsulaat
Inglismaal.

§ 1.	Palgad	2.155.600.—
§ 2.	Kantselei kulud	2.720.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	1.360.000.—

M. Esitus Rootsis.

§ 1.	Palgad	979.200.—
§ 2.	Kantselei kulud	612.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	612.000.—

N. Konsulaat Daanis.

§ 1.	Kantselei jõud, korter ja muud kulud	680.000.—
------	---	-----------

O. Wene-Moskwa saatkond ja
konsulaat.

§ 1.	Palgad	1.463.000.—
§ 2.	Kantselei jõud	583.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	90.000.—
§ 4.	Esituse kulud	120.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	540.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	218.000.—
§ 7.	Liikuva wara muretsemine	250.000.—
§ 8.	Wenemaa opteerimiskomisjonid	3.000.000.—

P. Tiflisi konsulaat.

§ 1.	Palgad	150.000.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	12.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	31.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	24.400.—
§ 5.	Liikuva waranduse muretsemine	10.000.—

Kokku peatükk III. 52.800.560.—

Kokku välisministeeriumi eelarwe 66.827.310.—

Juhataja **O. Strandman**: Sõna on r. e. Wirma'l korra kohta.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku praegu ära määrata järgmise koosoleku aega ja nimelt määrata järgmine koosolek homme. Ühes sellega teen ettepaneku määrata homme kaks koosolekut. Üks kell 10 hommikul ja teine kell 5 p. l.

Juhataja **O. Strandman**: Sõna on ettepaneku kohta rkl. Laidoner'il.

3. Kahe järgmise koosoleku aja ja päewakordade määramine. **J. Laidoner** (põl.): Homme kell 10 on kokku kutsutud riigikaitse komisjon.

Juhataja **O. Strandman**: Sõna-soowijaid enam ei ole. Esimene ettepanek on, et määrata järgmine koosolek homme. Selle vastu keegi ei waidle. Teine ettepanek on, et esimene koosolek määrata kell 10 hom. ja teine kell 5 p. l. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu üksikud, — enamusega on see ettepanek vastu wõetud. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra kohta?

K. Wirma (sd.) kohalt: Riigieelarwe.

Juhataja **O. Strandman**: Ettepanek on tehtud päewakorda wõtta riigi eelarwe. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi — sellega on ettepanek vastu wõetud.

4. Välisministeeriumi eelarwe arutamise jätkamine. **A. Ostra** (sd.): Kui välisministeeriumist räägitakse, on harjutud rääkima tema üleüldisest poliitikast

ja eriti on kodanlise riigi välispoliitika kohta pahempoolsed erakonnad trafareetset nimetust tarwitama hakanud, teda imperialistlisena hinnates. Meie välisministeeriumi tegewusest on aga õige raske leida mingisugust poliitikat, seal seda üleüldse ei ole. Senni, kui meil Eeesti riigi iseseiswuse kättesaamise pärast wõideldi, kui meie weel de jure tunnustatud polnud, kui selle kättesaamine välisministeeriumi pealesandeks oli, siis oli ka välisministeeriumil oma suurte kulude põhjenduseks wõimalus selle sihi peale näidata. Siis oli ka välisministeeriumil konkreetne ülesanne. Nüüd oleme aga de facto ja de jure tunnustatud, ja ma pean ütlema, et peale selle välisministeerium enesele nähtawasti uut tööala, uut ülesannet leidnud pole. Kui alamkomisjonis välisministrile küsimisega esineti, missugune on meie välispoliitika ja mis jaoks meil nõnda palju saatkonde waja, siis wastas herra minister, et meil nüüd tarwis on oma iseseiswust kindlustada. Ennemalt seletati, et meil välisministeeriumi selleks waja, et iseseiswust kätte saada ja nüüd muudetakse see trafareetseks sõnakõlksuks, mis sisuliselt öieti

midagi ei ütle; kuidas aga seda iseseiswust praktiliselt kindlustakse, jääb ebamääraseks ja sisutaks. Välisministeeriumi poliitikasse see lause selgust ei too. Kui meie oma saatkondade tegewust lähemalt silmitseda, siis näeme, et nemad täitsa pimedas kobawad, — neile ei anta keskkohast mingisuguseid juhatusi, mingisuguseid juhtnöõre, nende tegutsemises ja ülesastumises ei ole sisemist sidet, iga saatkond talitab täitsa oma ette ja kui meie tahaksime välisministeeriumi poliitikat, kui terwet, arwustama hakata, ei saaks meie seda teha, meie wõiksime arwustada ainult üksikute saatkondade tegewust. Öigemini, meie peaksime arwustama iga saadiku isikut, kuiwõrd see saadiku isik välispoliitiliselt kasulik ehk kahjulik on. Nõnda ei saa meie kuidagi ütelda, et välispoliitika funktsioneeriwaks jõuks oleks välisministeerium, et tema välispoliitika taga seisaks. Kui meie saadikute isikuid waatame, siis on nad isegi poliitiliselt nii wäga mitmewärwilised, poliitiliselt nii wäga üksteisest eraldunud, et ka siin ühist poliitilist joont leida ei saa. (Chr. Kaarna (tõer.): See on wäga hea.) Nähtawasti ei ole herra Kaarna arwates Eesti riigil ühtlast poliitikat tarwis. Eesti välisministeeriumil ei ole nähtawasti selge Eesti riigi poliitika wälised sihtjooned, välispoliitika lähemad ülesanded. (A. Schulbach (tõer.): Neil puuduwad parteilised huwid.) Herra Schulbach, Teie ei tarwitseks mitte segamini ajada riiklisi ja parteilisi sihte, ja kui ma siin rääkisin sihtidest, siis ei mõtelnud ma muidugi mitte Tööerakonna partei sihtisid, olgugi et minister teie erakonnast. Kas teie partei poliitilisi sihtjoone on, ei tea ma, igatahes ei ole näha, et sel alal midagi oleksite suutnud läbi wiia. (Th. Pool (tõer.): Kuidas me siis wõimegi, kui sotsid ei toeta.) No ja, nähtawasti loodate Teie igas asjas sotside peale. (Naer.) Kui meie nüüd waatame neid saatkonde, siis on juba ennegi mitmel korral tähelpanu juhitud selle peale, et meil saatkonde niipalju tarwis ei oleks, oleks küllalt, kui meil mõnel maal konsulaat-esitus oleks, kuid meil katsutakse ikkagi asutada saatkonde, olgugi et meie saatkondadel, kui nende tegewust lähemalt silmitseda, mingit tähtsat ülesannet teostada ei ole. Nad ei ole meile pea mingisuguseid teateid saatnud. Nad ei suuda informeerida meie välisministeeriumi wäljamaa poliitikast, ega ümberpöördukt. Näitusena tooksin ma juhtumise, mis ka komisjonis kõne all oli.

Kui välisministeeriumi poolt pöörati järelepärimisega Londoni saatkonna poole, kas Inglise-Wene kaubalepinguga ühtlasi ka ei ole tehtud mingisugune salaleping Balti rannariikide wastu, siis oli meie saadik sellest nõnda aru saanud, et see salaleping peituma pidi kaubalepingus eneses ja oli siis ka sellekohase järelepärimisega Inglise walitsusele esinenud, et, waadake, Eesti walitsus mõistab teie kaubalepingut Wene-maaga nõnda, et selles peitub salaleping Balti-riikide wastu. Muidugi oldi temale wäga noomiwas toonis wastatud, et Briti walitsus aru ei saa, kuidas Eesti walitsus seda lepingut niiviisi mõista ja lugeda on wõinud. Ma arwan, et niisuguse saadiku peale küll tarwis ei oleks suuri summasid kulutada. Nad ei suuda ju kõige lihtsamat poliitilist ülesannetki täita. Meie välispoliitika on selgusetu, mitte üksi suurte riikide wahelises poliitikas. Igal wastawal maal peaks meie esitajate lähem ülesanne olema kohaliste demokraatliste elementidega lähemasse ühendusse astuda, kes ju meie kõige tõsisemad ja kindlamad toetajad on. Kuid meie välispoliitikas puudub täiesti demokraatiline joon. Kui meie oma saadikute tegewust selles suhtes lähemalt hinnata tahaksime, siis leiame, et meie saadikute isikud juba sarnased on, et nad demokraatliste ringkondadega ühendusesse astuda ei tahagi. Saksamaal on meil näituseks saadik, kes täitsa wanameelne inimene, kes Balti wanameelsetele ringkondadele kaasa tunneb. Ja kui meil järsku pööre tuleks äärmisele paremale poole, siis see isik saadiku kohale rahulikult edasi wõiks jääda. Teile on wist, herrad, juba teada, et meie Saksamaa saadik parun Ükskülli oli määranud Eesti sõjawangide tagasitoomise korraldajaks. Ma arwan, et see Eesti sõjawangide peale just head muljet ei awaldanud ja nendele igatahes arwamise andis Eestist, kui okkupatsioonile alluwast riigist. Samuti on informatsiooni alal teada, et meie kõige diplomeeritum ja kõige rohkem kogunud saadik, herra Pusta, informeerib ainult kuningaid ja teatab siis kodumaale telegrammidega oma wõidukäikudest. Itaalia kuningat, näituseks, on ta informeerinud Wenemaa üle selle asemel, et Eesti heaks midagi teeks. Wiimastel nädalatel ei ole ajalehtedes ka neist käikudest enam kirjutatud. (W. Ernits (sd.): Nähtawasti pole enam kuningaid. Naer ja wahelhüüded.) Wõib olla, et see suur au on, kui Eesti saadik kuningate jutul käib, kuid ma leian siiski, et saadikuid mitte selleks ei ole

tarwis ülewal pidada, et nad kuningaid Wenemaa üle informeerivad. (W. Linna-mägi (kristl.): See on suur a.u.) Saadikutel peaksid olema hoopis teised ülesanded. Nad peaksid meile ka majanduslisi informatsioone andma, kuid senni on seda väga puudulikult toimetatud, meie saadikud täidawad seda ülesannet nähtawasti väga wähe. Meil oleks mõndagi wäljaweo kaupa, aga kui palju selle realiseerimise suhtes meile saatkonnad kasulikud on olnud, on igatahes kahtlane. Saadikud on küll mõnda kaubanduslist operatsiooni läbi wiinud, ühe niisuguse kohta kõneldi juba rahaministeeriumi eelarwe juures, ühe laenu puhul, mis mitte laen ei pidada olema, waid wõlg. Kuulda on et meie saadik, herra Pusta, meie linade kohta nii halwa lepingu on teinud, et seda mitte wõimalik ei olnud täita. Kui seda linasaadetust edasi juurdleme, siis kuuleme, et Eesti wabariik linade eest raha mitte saanud ei ole, waid raha saatkonna kuludeks ära tarwitati ja Riigikogul tuli linade wastu ostakawatsetud kaup wõlaga kinnitada. Ma tähendasin weel, et meil ilma mõtteta saatkondasid asutatakse. Hiljuti räägiti, et Rootsi saatkond kaotatakse ära, kuid leidus uus kandidaat ja saatkond asutati uuesti, olgugi, et seal endine saadik, kes tükk aega Rootsis elutses Rootsi keelt ei oskanud ja isegi telefoni ühendust pidi kolmandate isikute kaudu otsima. Muidugi wõis ta Rootsis ainult nendega läbi käia, kes muud keelt peale kohaliku oskasid. Niisugune umbkeelne isik saadeti Rootsi saadikuks, kus juures ta, nagu räägitakse, suuremat palka saab, kui Rootsi ministrid. Kõik see näitab, kui wähe meil otstarbekohaste esitajate eest hoolitsetakse ja see koht hoitakse nähtawasti ainult sinekuuri jaoks. Ka praegu teatatakse Rootsis weel niisugune fakt, et wäljamaalased, kes soowisid Eesti sõita, wiisade pärast kuude kaupa ootama peawad, nii on juba 9. juunil s. a. teatelehed sisse antud ja kui ma ei eksi, on need alles 25. juulil s. o. 45 päewa pärast siia saadetud. Nähtawasti on saadikul seal tähtsamaid töid, aga missuguseid, sellest ei ole meil siamaani mitte teada. Samasugune lugu on Roomas. Komisjonis juhtisin ma tähelpanu selle peale, et Rooma olewat esitajaks määratud keegi, kelle kohta kurjad keeled räägiwad, et ta laulu õppimise otstarbel Itaalia peab sõitma, keegi kunstnik, kes nähtawasti poliitiliselt küllalt ette walmistatud ei ole, et Eesti riiki esitada. Peale selle, kui silmas peame, et meie saatkonnad walitsuse poolt

üleüldse juhtnöörisid ei saa, siis on tõesti küsitaw, mis otstarbeks meil sarnaseid esitusi luuakse. Et saatkonnad wälisministeeriumist eraldatuna ja peaaegu iseseiswalt tegutsewad, siis ei ole ka ime, et seal kõiksugused wäärnähtused ja puudused aset leiawad. Saadikud määravad ise endile palkasid ja neil puudub kindel arwepidamine. Komisjonis tuli huwitaw nähtus awalikuks. Saatkonnas ei peeta kuude wiisi raamatuid, aga aruandeid on nad ministeeriumi saatnud. Saatkonnad saawad karutükkidega toime, et nad oskawad saata aruandeid raamatute põhjal, mida olemas ei ole ja niisuguseid aruandeid wõetakse siin wastu. Wäga palju on räägitud saatkondade majade üle. Komisjonis tuli ilmsiks, et Helsingi saatkonnal on maja, millest meie wälisministeerium midagi ei teadnud. (Naer.) Mis puutub Berliini majasse, siis tähendas wiimaks wälisminister komisjonis, et see on ikkagi riigi maja. Kõik need nähtused kinnitawad ainult seda, et wälissaatkonnad elawad oma pea järele ja side wälisministeeriumiga on äärmiselt nõrk.

Kui meie wälisministeeriumi poliitikat naabririiikidega waatame, siis peab ütleva, et ka siin kawakindlus, kindla sihtjoone-line tegutsemine puudub. Juba hulk aega kestawad jutud Balti liidu loomisest, mis ometi ei edene ja paigalt ei liigu. Ma ei tea mitte neid tagajärgi, mis Helsingi wälisministrite nõupidamisel saawutati, kuid ma tean, et meil alles hiljuti oli Tallinnas ministrite majanduse nõupidamine, mis aga kahjuks väga wiljatu oli. Selleks nõupidamiseks ei olnud meie wälisministeerium mingisuguseid kawasid wälja töötanud ja seal wõeti wastu terve rida deklaratsioonid, mis aga pea mingisuguseid praktilisi tagajärgi ei anna.

Wenemaa suhtes on ka mõndagi räägitud ja pean tunnistama, et ma ka siin ei saa wälisministeeriumi poliitikat arwutada, sest et teda ei ole, waid tema esitajat. Ma pean tähendama, et Wenemaale on äärmiselt õnnetu esitaja määratud. Sellest on nii mitmel puhul räägitud, et riiki, kus tahetakse täiesti enneolemata korda luua, on tarwis määrata esitaja, kellel wastawast poliitilisest seisukorrast aimu oleks, kuid Wenemaale on määratud selle asemel wanä ametnik, kellel kiwinenud ilmawaade ja kes seal praegu kui kana takus rabeleb. Meie näeme, et kõik kawatsused wõi lootused, mis meil Wenemaa kohta olid, tagajäretaks jääwad. Nii ei ole herra Warese Wenemaal oleku ajal peaaegu mingisugu-

eeid päewakorral olevaid küsimusi lahendatud. Terwe rida küsimusi seisawad seal täiesti surnud punktil ja isegi meie konsul istub kinni Moskwas kuude kaupa ja räägitakse, et saatkond ei tea, kas peab tema wabastamiseks samme astuma wõi mitte. Kui niisugune seisukord edasi kestab, siis tuleks tõsiselt kaalumise alla wõtta, kas meil üleüldse sarnast saatkonda Wene maale tarwis on, kus ainult kullerid edasitagasi sõidawad ja mille praktilised tagajärjed riigi kohta wäga wäiksed on.

Puudutan weel wähe meie välisministeeriumi sisemist korda. Välisministeeriumil on saatkondade aruanded senni ajani weel kätte saamata ja kuigi mõni üksik aruanne siia saadetakse, siis ainult selleks, et wormaalset nõuet täita. Samuti puudub välisministeeriumil enesel kokkuseatud aruanne eelmiste aastate eest. Üleüldse walitseb meie välisministeeriumis selgusetu olek ja korralagedus. Komisjonil oli tarwis välisministeeriumist mingisugust lepingut saada, kuid seda lepingut ei leitud ja nähtawasti oli tema kadunud. Meile lubati küll muretseda, kuid lõppude lõpuks meie teda siiski ei näinud. Wõib olla, et ta kusagil arhiwis wedeles, kuid ministeeriumis walitsemis niisugune kord, et sealt midagi leida ega kätte saada wõimalik ei olnud. Kui välisministeeriumis eneses niisugune korralagedus walitseb, siis on raske nõuda saatkondadelt paremat korda. Paistab nagu peaks välisministeerium saatkondasid wäljamaal ainult sellepärast, et ka teistel riikidel saatkonnad olemas on. Niisugusele seisukohale minu arwates äsuda ei saa ja kui välisministeerium ei leia meie riigi wälisshuwidele wastawaid kindlaid sihtjooni, siis arwan ma, et parem oleks seda asutust likwideerida. (Wahelhüüe: Prouale on tarwis annetada lillekimp!) Välisministeeriumi ei ole meil tarwis mitte üksi nime järele, waid kindlateks konkreetseteks ülesanneteks. Senni ei ole neid ülesandeid aga kindlalt wormuleeritud.

J. Piiskar (is.): Eelkõneleja tähendas, et Eesti välisministeeriumil ei ole mingisugust poliitikat ja sellepärast walitseb välisministeeriumis täieline korralagedus, s. o. välisministeeriumis on saladiplomaatia niikaugele ulatanud, et ta korralageduseks muutunud on ja selles mõttes esitab välisministeerium Eesti päris õieti Öhtu-Euroopale. Kõik need ilusad asjad, millest igapäew ajakirjandus sõnumeid toob, esitatakse välisministeeriumi poolt

wäga kujukalt Öhtu-Euroopas ja Ameerikas, ning nähtawasti saadakse seal õige ettekujutus praegusest Eestist. Peab ütlemä, et ükski ministeerium ei saa teistsugune olla, kui riik ja korraldus seda wäärt on, tema on ju ka sellesama korralaps ja asjata oleks temas näha nüüd eri patuoinast. (Paremalt poolt: Nii tagasihoidlik!) Edasi minnes ei taha ma korrata neid üksikasju, mida siin juba on käsitatud ja mille rida ei tea kui pikaks wõiks areneda, kuid tahan siiski peatada ministeeriumi poliitika juures, sest minu arust on see poliitika siiski olemas ja õige wäljapaistew, et teda nii raske tabada ei olegi. Ma tahtsin rõhutada selles poliitikas kaks iseloomulikku joont.

Eelarwekommisjoni esimesel istumisel tähendas komisjoni aruandja herra Strandman — ma sõnasõnalt ei mäleta, aga mõte on umbes meeles, — et eelarwes on õige suured summad, mille otstarbe on wäliskaitset suurendada. Wäliskaitse on ühenduses aga wälisdiplomaatiaga. (Chr. Kaarna (tõer.) kohalt: Jah!) Herra Kaarna on ka wist sellega nõus, et osawälisdiplomaatia on ka kõige parem kaitse. Just Öhtu-Euroopa wäikesed kodanlised riigid on seda näidanud, et see diplomaatia wabastab teinekord terwetest miljarditest, mida muidu sõjariistus wäliskaitse peale kulutada tuleks. (A. Schulbach (tõer.): Kas Teie ei wõiks anda meile paar tosinat niisuguseid diplomaata!) Kui nende diplomaatide kasutamine meie käes oleks, siis wõib olla, et annaksime weel rohkengi, kui paar tosinat. Kui teil wälisdiplomaatide puudus on, siis kuulutage, et pankrott olete ja tehke sellest needsamad järeldused, mis iga pankroti tagajärjeks on, üks meie siis waata, kas diplomaatid kusagilt saab wõi mitte. (J. Lattik (kristl.): Keda teie siis diplomaadiks panete?) Laske see juba meie mure olla.

Mis on Eesti wälisdiplomaatia ses suhtes teinud, et ajada niisugust poliitikat, mis miljarde kokku hoiab? Kui aga on tarwis, et seda wälis korda kaitsewad ainult herad kindralid, siis ei oleks ju mingisugust teist aparaati üleüldse tarwis. (Wahelhüüe keskelt: Meil kaitseb terwe rahwas peale kommunistide. Naer.) Need wahelhüüded on nii lõbusad, et nende peale wastata ei maksa. Igatahes wõib ütelda, et Eesti wälisdiplomaatia ei ole selles küsimuses kuigi kaugele jõudnud terwe Eesti riigi kestusel, ehk küll esimestel aegadel herra välisminister

ise ja pärast teised esitajad kogu aja väljamaal wiibisid. Sinna läksid nad suurte lootustega, aga tulid tagasi üks teise järele siis, kui ära nägid, et seal ikkagi Eesti diplomaatial midagi peale hakata ei ole. Niiwiisi läksid esimesed aastad lihtsalt selle tähe all, et tuli teiste riikide käsul alune olla, tuli täita neid näpunäiteid, mis Londonist wõi mujalt anti. (Paremalt poolt: Igatahes mitte Moskwa-st.) Wõib olla, oleks palju õnnelikumalt ja vähema kulutusega läbi saadud, kui Moskwa eeskirju ka rohkem tähele oleks pandud. Aga need teised eeskirjad nõudsid, et mindagu aga edasi Piiteri ja Moskwa-se.

Ma tähendasin juba ennemalt, et Eesti, kui riik, kus waewalt üle miljoni elaniku, ei wõi ometi loota, et ta saab mitu korda suuremate suurriikide suhtes mingisugust sammu astuda, mis wiimastele kuidagi wastuwõetaw ei ole, waid ta peab ennast täiesti andma nende käsu alla. Selles mõttes sõditi, ja kui selgus, et enam sõdida ei saa, et teised riigid leidsid tarwiliku olewat enam mitte aidata, ja wõib olla ei saanudki seda enam teha, nagu näituseks Inglismaa, kes enam otsekohest abi anda ei saanud, siis anti mõista, et nüüd meie teid enam ei sunni, arwate, siis sõdige, kui mitte, siis tehke rahu. See oli üks osa senisest välispoliitikast, see on täieline alluwus, täieline teiste näpunäidete järele talitamine.

Edasi, kui rahu oli tehtud, siis räägiti ju otse rahulepingu teatawates paragrahwides, et tuleb astuda läbirääkimisesse kaubanduslisel alal, tuleks sobida sidemeid selles mõttes jne. Sel alal ei ole aga Eesti diplomaatia weel mingisuguseid tagajärgi kätte saanud, saadetakse küll wahel mõnesuguseid komisjone välja, aga ei ole kuulda, et tõsisemalt oleks üleüldse selle läbikäimise peale rõhku pandud. Palju wõimalusi, mida oleks tulnud ja mida oleks pidanud kasutama ühe kui ka teise huwides, on kasutamata jäetud. Selle wastu on märksa rohkem kordi põhjust antud teatawateks hõõrumisteks ja arusaamatusteks. Miks on olnud näituseks sennine poliitika kunni wäiksema sammuni ära rippuw Londonist? Miks on aetud Wenemaa suhtes niisugust poliitikat, mille kohta isegi kodanline ajakirjandus on näidanud, et Eestil oleks märksa kasulikum olnud Wenemaa suhtes teistsugust poliitikat ajada? Weel tänagi töö „Päewaleht“ juhtkirja samas mõttes, aga annab sealsamas wastuse, et kui kord juba toimetati õhtupoolse kodan-

luse mõju all, siis ei olnud see nendele soovitataw, et oleks idapoolse mittekodanlise naabriga läbikäimisesse astunud. See on wäga selge Eesti välispoliitika joon, see käib punase joonena läbi terwest Eesti välisministeeriumi tegewusest.

Teine küsimus, mida ma tahaksin puudutada on see, mis enesele välispidist awaldust on saanud mitmesugustes konwerentsides ja nõupidamistes, mida korraldatakse piiririikide wahel, — küll Eesti-Läti-Leedu, küll Eesti-Läti-Leedu-Soomega, Poola wahel kas kolmikliidu loomise, wõi wiieliidu loomise mõttes. Herra Kaarna arwab, et parem on wiieliit. See on suurem number ja on parem, wõib olla, selles mõttes. Teie muidugi ütlete seda. Missugune on parem, seda küsimust ei hakka ma siin arendama. Seaksin siin ülesse teise küsimuse — missugune otstarb on nendel konwerentsidel ja missugune otstarb on piiririikide liidul, on ta siis kolme wõi wiie riigi liit? Senni on harilikult ajakirjanduses rõhutatud seda, et piiririikidel on tarwis luua kaitseliit wälise hädaohu wastu. Seda rõhutati muuseas sõjaministeeriumi eelarwe puhul. Kui ma ei eksi, rõhutas rkl. Wain, et karta on hädaohtu Wenemaa poolt, kelle wastu tulla walwel olla. Komisjoni aruandja kindral Laidoneri seisukoht oli natukene teine, tema ei näinud hädaohtu mitte ainult Wenemaa poolt, waid ka Saksamaa poolt, kes oma endisi püüdeid küllalt kujukalt on awaldanud ja ka tulewikus awaldada wõib, ta nägi järjekult seda hädaohtu kahelt poolt. Mina näitasin juba eelarwe esimesel lugemisel peetud kõnes, kuidas wälis- ja suurriikide wastu ei jätku Eestis jõudu isegi siis, kui kõik kodanikud mobiliseeritaks. Selles mõttes küsingi, mis otstarb on siis neil kawatsustel üleüldse. Ma ei usu ka seda mitte, et siis kui ühineks näituseks Läti ja Leedu, kus mõni miljon kodanikka, et selle tõttu seisukord paraneks. (Th. Pool (töer.): Selleks ongi Poolat waja.) Herra Pool ütles, et selles mõttes ongi Poolat waja. Ma tahtsin ka just selles küsimusest kõnelda, et wiimasel ajal on hakatud eriti silmi tegema Poolale. Kui uskuda ajalehti, siis ei ole Leedu esitajat Helsingi nõupidamistel, ja see on otsekohtene silmategemine Poolamaale. Mulle näib, et Eesti välispoliitiline orientatsioon, wõib olla ka teiste wäikeriikide oma, kalduw Poola kasuks. Küsimus oli, kas Leedu wõi Poola, sest need kaks on üksteisega riius ja senniste teadete järele wõib arwata, et waewalt ligemas tulewikus läheb korda

neid kokku lepitada. Siis jääb Leedu wahelt wälja ja loodakse nelja liit. Igatahes on arwata, et ülekaalu on saanud Poola ja see on minu arwates wäga iseloomulik. Meie teame seda, et Poola on praegustest piiririikidest kõige imperialistlikum, kõige agressiiwsem. Poolal näiwad olewat mingisugused wadjadused — ma ei hakka neid arendama siin, see ei ole minu ülesanne praegu — kuid wadjadused on nähtawasti selleks olemas, et ajada agressiiwset poliitikat. Tagajärg on see, et wiimasel ajal tema wahekord Wenemaaga õige terawaks on läinud, ja teiselt poolt otsib Poola abilisi keda kaasa kiskuda oma agressiiwsete plaanide läbiwiimiseks. Nii teatati näitusseks, et Rumeeniaga on tehtud mingisugune leping, wõib olla ongi Rumeenia wiies riik, mis tülitsewa Leedu asemele piiririikide liitu astub. Nii on Poola orientatsioon maad wõtnud. Ma arwan, et praegusel Helsingi konwerentsil üks kaugemaleulataw saawutus on see, et Eesti ja teised piiririigid rakendatakse Poola agressiiwse ja imperialistliku wankri ette. Kas välisministeeriumi esitaja ei wõiks selle küsimuse kohta ehk mingisuguseid seletusi anda? Kunagi ei ole seda küsimust tarwlikuks peetud walgustada. Meile on aga selge, et just Poola kaudu, kas Eesti seda otsekohe tunnistab wõi rõhutab, et tema peale tungida kellegile ei taha, — et just Poola kaudu, kellel agressiiwsed plaanid igal tingimisel olemas, kistakse ta kui lepinguosaline, tingimata pealetungiwasse sõtta, ja wõib olla, et see juhus Poola wahekordade ja tema temperamendi juures, wäga kaua oodata ei lase. Just see imperialistline joon, teataw agressiiwsus, mis wälja läheb sellest samast lähtekohast, et ollakse, kui kodanline riik kunagi, rakendud Öhtu-Euroopa kodanliste riikide poliitika külge, mille teraw ots on muidugi Ida poole juhitud, — see joon käib ka läbi selle piiririikide liidu poliitikast, mida praegu sepitsetakse ja mille peale välisministeerium nähtawasti kõik oma jõu ja osawuse kulutab. Kõige suurem lüli selles liidus, kui temast asja saab, on Poolamaa, sest ta on suurem, kui kõik teised piiririigid kokku. Poolamaal on aga agressiiwsed kawatsused ja teised, kui nad temaga lepingusse astuwad, on paratamata sunnitud sellest agressiiwsest poliitikast osa wõtma. Miljardid Eesti sõjaministeeriumi eelarwes lasewad oletada, senni kui ametlikku seletust ei ole antud, mis seda ümber lükkaks, et Eesti sõjalistel ettewalmistustel puht agressiiwne, puht pealetungiw tagamõte on. (W a -

helhüüded: See pole õige, mis Teie räägite!) Herrad, meie ehk laseksime enne neid kõnelda, kes välisdiplomaatid juiwad ja siis alles hakkame seisukohta hindama. Need on, minu arwates, wäga iseloomulikud jooned meie välispoliitikas.

Mis puutub eelarwesse enesesse, siis ei tahaks ma selle juures mitte üksikasjaliselt peatada. Ma tähendasin ainult selle üleüldise joone peale, mis välisministeeriumi eelarwe arutamise puhul komisjonis awalikuks tuli, nimelt: ainukene asi, mille kohta ministeeriumil täpipealsed andmed olid, olid esituse kulud. Selle kohta teati, et aasta lõpul läheb nii ja nii palju wälja, et wiinakeldri sisseseadmiseks läheb 400 tuhat marka jne. Need olid wäga hästi meele ja isegi wäga selgelt.

Edasi, peatükk III, välisesituste all leiduwad kõige pealt summad, mis antakse välisministri käsutada, üle 6 miljoni ühe paragrahwi all, siis edasi mitmesuguste nimede all ligi 24 miljoni. Nende seas on, nagu tähendasin, umbes 6 miljoni, mida käsutab ja walitseb välisminister: määrab sellest summast taskurahasid, kellele 30 naela kuus, kellele wähem, need summad tulewad weel juure arwata saadikute paljadele. Paragrahw 2 all on uute esituste asutamine, nende wäljaminekud, propaganda, sõidukulud ja muud niisugused asjad — üleüldse 12 miljoni. Kui küsiti, kuhu neid esitusi awada tahetakse, siis ütles herra välisminister, et tema tahaks neid awada igasse ilmanurka, kuid mingisugust lähemat kawa selle kohta, missugused esitused ja missugustes ilmanurkades peawad olema, ei antud. Wõib olla, antakse selle kohta praegu seletust.

Niisama ei olnud ka ei eelarwe ega ka alamkomisjonis mingisugust ülewaadet antud sellest, mispärast peawad just neis innades ja neis kohtades saatkonnad olema, missugused ülesanded neil on, kuidas nad oma ülesannet on täitnud, mis läbi on wiinud, missugused kawatsused on neil tulewiku kohta jne. — sellest kõigest juttu ei tehtud. Nähtawasti on see saladiplomaatia, mida ükski teada ei wõi. Kõrwalt waadates näib aga, et neil mingisugust ülesannet ei olegi, sest ei saa ometi ütelda, et Eesti de jure tunnustamine, mida herra välisminister siin kõnetoolil järk järgult ära märkimas on käinud, Eesti diplomaatia teene oleks. Kui seda ei oleks tarwis olnud, nende riikide eneste huwides, kes seda tegid, siis ei oleks ka praegugi weel

seda „de jure“ käes. Ka selle sammu peale ei tule mitte waadata, kui Eesti välispoliitika ja välisdiplomaatia saawutuse peale, waid lihtsalt kui Öhtu-Euroopa poliitiliste wahekordade arenemise loomuliku tagajärje peale.

Need oleks küsimused, mida mina eelarwe puhul tahtsin puudutada. Meie rühma seisukoha olen ma algusest juba ära ütelnud: meie ei saa praegust poliitikat toetada, ei sise- ega ka välispoliitikat, sest ülesanded on neil ühesugused, nende teraw ots nii välis- kui sisepoliitikal on juhitud ühele poole, s. o. töötawa rahwa wastu, olgu see siseriigis ehk olgu see neis välisriikides, kus töötaw rahwas wõimu on oma kätte wõtnud. Selles mõttes on meie wahekord Eesti diplomaatiaga alati väga selge olnud.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Selles seletuses wõi saatekirjas, mis eelarwekomisjon eelarwega ühes rahwasaadikute kätte saatis, on ka üks paragrahw wõi number, nimelt nr. 16, just välisministeeriumile määratud. Seal on järgmist üteldud:

„Silmas pidades Londoni saatkonna iseäralist tähtsust Eesti wabariigi välispoliitikas, awaldab Riigikogu soowi, et Londoni saaks wõimalikult ruttu määratud täewoliline saadik.“

Mina järeldan sellest, et eelarwekomisjon on asja ka poliitilisest küljest läbi kaalunud ja leidnud, et muidu oleks kõik korras, aga Londonis puudub meil täisõigusline wõi täewoliline saadik. Kui see ka weel on ära saadetud, siis ei ole välisministeeriumi asjus midagi muud enam soowida. Aga on eelkõnelejatel juba kuulnud, et välisministeeriumi juures ka muid asju weel on, mis ka eelarwekomisjonile rõhkem silma oleks pidanud paistma. Ja komisjoni aruandja saab ehk seletama, kuidas see wastolu arusaadaw on, et, kui ainult Londoni täewoliline saadik ära määratud saaks, siis kõik korras oleks.

Austatud rahwasaadikud! Ma juba ühe eelmise eelarwe arutamise juures tähendasin, et eelarwe läbirääkimiste juures oleks väga tähtis, kui minister, praegusel korral herra välisminister, siin oleks olnud ja kõige pealt ministeeriumi poliitika sihtjoontest ja seisukohtadest meile oleks kõnelenud, nii et meie oleks teada saanud, kus meie seisame ja kuhu meie püüame. Herra minister wiibib aga praegu kahjuks Soomes, kuid wõib olla, et tema asetäitja,

ministeeriumi esitaja, meile neid seletusi annab. Minu arusaamise järele oleks küll soowitawam, kui juba enne üleüldiseid arutusi herra minister kõige pealt oleks asja kohta seletusi andnud.

Minu partei ja minu rühm ei seisa mitte sellel seisukohal, nagu eelkõneleja rkl. Piiskar siin tähendas, nimelt, et Eesti wabariigi iseolemise töolisteklassi wastu olla sihitud. Mina igatahes ei näe Eesti iseseiswa riigi olemise iseloomust mitte seda joont, et tema iseolemise oleks töörahwa wastu sihitud ja et wõitlus töörahwa wastu niihästi sise- kui ka välispoliitikas meie riigi olemise põhimõte oleks. Sellega ei ole mina mitte nõus. Tegelikult on asi nõnda, et ühte ja teist joont wõib ju selles sihis seletada, aga sellest niisugust järeldust teha, — nagu põhjeks Eesti iseseisew riik oma olemasoluga töörahwa wastu sihitud alustel ja et sellepärast ei ole teda tarwis ja tuleb teda häwitada — ei wõi. Sellel seisukohal ei seisa meie mitte. Meie seisukohast waadates on Eesti iseseisew riik ka tööliste kasuks ja kui ma rkl. Piiskar'ile meele tohiks tuletada, et sel ajal, kui tema weel sotsialist-rewolutsionäär oli, et siis üks tema partei liige just riiklise iseseiswuse mõttega iseseiswuse kasuks välja astus ja ühe väga lugemisewäärilise broshüüri kirjutas, kus ta meie riiki „Töö wabariigiks“ nimetas. (Segane wahelühüte pahemalt poolt.) Mis on siis „töö wabariik“, kui Teie sellele iseäralist tähtsust tahate anda? See sõna ütleb niisama palju wõi niisama wähe, kui näit. Tööerakond. (N a e r.) Ilus sõna küll, aga muud mitte midagi. Meie oleme oma seisukohale truuks jäänud ja wõitleme selles mõttes Eesti iseolemise kasuks edasi ja nimelt selle eest, et wabariigi walitsemise wiis töölistele kasuks oleks ja töörahwa huwidele wastu tuleks. See on meie siht olnud ja see jääb meie sihiks. Ja kui teie meiega ühes tahaksite wõitlust pidada, siis, usun mina, oleksid tagajärjed palju hõlpsamini kätte saadawad.

Ühes asjas pean ma rkl. Piiskar'ile siiski niipalju järele andma, et ta meie välisministri väga segasest poliitikast ja weel segasematest seletustest küll nõnda aru wõis saada, nagu oleks Balti liidu ja teiste liitude loomise soow kuidagi wiisi agressiivse sihiga. Ma tuletan siin juures meele seda kirja, mis „Päewalehes“ ilmus ja mille pärast „Waba Maa“ kes nagu ma kuulen, välisministri häälekandja olewat... (T. Kalbus (töer.): Seda on küll mitu korda kuulnud. Läheb ikka

meelest ära. Naer.) Ma ütlen siis veel kord, „Waba Maa“ olewat välisministri häälekandja ja ta oli „Päewalehe“ peale väga kuri, et „Päewaleht“ jutuaajamise välisministriga awaldas. Ja sellest jutuaajamisest, nagu ta „Päewalehes“ ilmus, võib küll niisuguseid arusaamisi välja lugeda, nagu neid siin herra Piiskar ette tõi, eriti sel juhtumisel, kui keegi neid tahab välja lugeda, aga kui just mitte ei taheta, kui neid ei otsita, siis võib asi teine olla. Üht peab siiski ütleva, et välisminister niisuguste seletuste juures ettewaatlikum peaks olema ja mitte niisuguseid sõnu rääkima, milledest mitmet wiisi aru võib saada. Siin on näituseks, — ma luban enesele ühe järgukese ette lugeda: „Herra välisministrile said ajakirjanikkude poolt mõned küsimised asetatud. Ruhno saare asjus wastas minister, et tema Walgas olles lätlased küll Ruhno saare küsimuse üles tõstnud, kuid tema, kui koosoleku juhataja, ei ole seda mitte päewakorda wõtnud, põhjendades sellega, et Ruhno saare küsimus meile küllalt ja täielikult selge on. Ka lätlaste ettepanekuga, Ruhno saare asi wahekohtu kätte anda, ei ole välisminister isiklikult mitte nõus, sest selles asjas ei ole meile mingisugust klaarimist tarwis.“ (J. Piiskar (is.): Wat' see klaarimine.) Jah, see klaarimine, see tuletab meele, nagu oleks herra Piip kunagi mere-meis olnud. Aga see „klarimine“ ei olene mitte ainult meie välisministrist. Sel korral oli küll tema koosoleku juhataja ja ei lasknud seda küsimust päewakorda wõtta, aga teine kord võib Meierowits ehk mõni teine Läti herra koosoleku juhataja olla ja wõtab selle küsimuse ometi päewakorda. Sedawiisi ei saa meie nendest asjadest mitte üle, kuigi meie välisminister niisuguse seletuse annab. Niisugustel seletustel ei ole mingisugust positiivset wäärtust, waid nendel on täieliselt eitaw wäärtus.

Siis on siin veel üks teine lause: „et kriitilistel näljapäewadel Wenemaa meile mõne riskant üllatuse wõiks välja mängida.“ Sellest võib nii aru saada, nagu kardaks meie välisminister mingisugust pealetungimist Wenemaa poolt. Midagi selle sarnast ei tohiks välisminister ütelda, sest meie seisame Wenemaaga rahujalal, meil on rahu tehtud ja selle peale peab waatama kui niisuguse peale, mida mõlemalt poolt tahetakse pidada. Niisugusest kahtlasest lausest võib tõesti ilme saada, et tõepoolest mõni niisugune riskant üllatus oodata oleks. Ma arwan, et Riigikogu

minuga selles asjas täiesti ühes nõus on, et meie üllatusi ei oota, oletades, et Wenemaa selles suhtes niisama aus on, nagu meie oleme ja et kui meie poolt mingisuguseid pealetungimise plaanisid ei ole, et siis ka Wenemaa poolt neid ei ole. (A. Schulbach (töer.): Ettewaatus on tarkuse ema.) Sellest Teie ütelsest võib rkl. Piiskar jälle kinni hakata ja ütelda, et siis ikka midagi on, mis ettewaatusle manitseb! Ettewaatus on küll tarkuse ema, kuid ette waadates ei lööda mitte niiviisi ümber, nagu saksakeeles öeldakse, „just kui härg portselaani ladus.“ Siis on selles kirjatükis veel paar teist asja, millest ükskõikselt mööda minna ei saa. Välisminister olla nimelt ajakirjanikkudele öelnud: „Edasi. Läti ja Leedu konwerentsi saawutused olid suuremad kui esialgu arwata wõidi; on tehtud terve rida konwentsioone, mis warsti Riigikogule kinnitamiseks ette pannakse.“ Tähendab, et on terve rida lepinguid küpseks tehtud ja pannakse Riigikogule ainult kinnitamiseks ette; seal võib jälle aknaäärne rida tulla ja ütelda: waadake, mis demokraatia see on; teie ei teagi, mis tehakse, ja nüüd ei jää teil muud üle, kui oma „ja“ sõna sinna juure ütelda. Minu arwamise järele oleme meie nii mõnegi kaameli juba alla neelanud: kuid rahwaesitus peaks juba ka enne teadma, kui mõnesugused tähtsad lepingud teoksil on. Praegu sõlmitakse Helsingis jällegi lepinguid aga ometi ei tea meie midagi, missugused asjad seal kõne all on ja loeme samasuguse huwitusega „Eta“ sõnumeid, nagu tsaariajal mõnesuguste agentuuride teateid, et seal ja seal on jälle konwerents, et seal peetakse nõu, ning Helsingi ja Tallinna wahele pannakse kaks kaablit käima jne. Aga mille üle seal nõu peetakse ja kui kaugele need otsused ulatada wõiwad, ehk mis nende tuum on, seda meie ei tea. Meil ei ole komisjonisid asutatud, kes vähemas kogus, parlamendi asemel, nende asjadega tegemist teeks; meil on küll nimepidi olemas majandusnõukogu, kuid tema pole neist lepingutest mingit teadet saanud, nii et öelda võib, et majandusnõukogu neist veel vähem teab, kui parlament. Minu eelkõneleja ja rühmaseltsiline pr. Ostra tähendas juba oma kõnes selle peale, et siin nimelt demokraatiline joon puudub; kui meie herra välisminister seda demokraatlist joont mitte ei eita, siis oleks tema juba ammu wõimaluse leidnud, et rahwale ja Riigikogule need küsimused tuttawad oleksid, mille üle seal kokku lepiti. Nad ei ole meile aga mitte tuttawad.

Sellessamas ajakirjanduse informatsiooni oli öeldud Helsingi konverentsi kohta: „Lähemal ajal tulewad Soome, Eesti, Läti ja Poola välisministrid Helsingisse kokkusaamisele, mille otstarbet praegu võimalik ei ole fikseerida. Leedu välisminister ei võta sellest koosolekust mitte osa.“ Mulle jäi seda lugedes arusaamatuks, kas on asi välisministri arvates niisugune, et sellest praegu rääkida ei tohi, või on see temalegi alles hoopis teadmata, mis seal üleüldse arutusele tuleb! (W a h e l h ü ü e: D i p l o m a a t l i n e k e e l !) Rewolutsiooni ajal ja esialgu peale selle olime meie kõik arwamisel, et tsaariaegne saladiplomaatia pidi natukenegi oma ulatusest ja laiusest kaotama. Ma pean tähendama, et ka Riigikogu väliskomisjonis seda asjaolu puudutati ja leiti, et need lepingud Riigikogu ja rahwasaadikute teadmata on tehtud.

Minu eelkõneleja rääkis juba meie wahekorra teiste riikidega, soovi awaldades, et selles mitte kaugemale ei mindaks, kui põhijoonte äramääramiseni, iseäranis Wenemaaga. Ma tahaksin aga siiski veel juure lisada, ja nimelt selle peale toetades, mis herra välisministri enese suust olen kuulnud, nimelt, et meie wahekord Wenemaaga mitte ühelt või teiselt poolt kallale tungimise suhtes, waid ühes teises suhtes õige — noh, kuidas ma seda nüüd pean ütleva, — tähendab, niisugune on, nagu ta mitte ei peaks olema. Mul tuleb meele, et minewal suwel, umbes sel samal ajal praegune Riigikogu juhataja herra Strandman väliskomisjoni liikmena nõrka wahekorda meie ja Wenemaaga wahel laitis. See wahekord ei olnud sel ajal jumal teab kui hea, aga minu arusaamise järele oli seisukord siis ikkagi parem, kui praegu, loomulikult parem, nimelt juba sellepärast, et ta siis veel nii rappa ei olnud minna jõudnud. Kui herra Strandman sügisel välisministri etteotsa asus, lootsin ma, et selles asjas nüüd muudatus tuleb. Herra Strandman jäi wäheseks ajaks ministri etteotsa, ja tema asemele tuli tema parteisõber prof. Piip. See on seda poliitikat nüüd juba tükk aega ajanud, kuid minu arusaamise ja äranägemise järele ja niipalju kui ma ka teistelt olen kuulnud, on meie wahekord Wenemaaga sest saadik päewpäewalt halwemaks muutunud. Meie komisjonide ettepanekuid ja nõudmisi ei panda enam tähelegi, ei taheta enam kuulda; öeldakse, nüüd on seisukord teine, nüüd ei tarwitse meie enam seda või teist lubada, ehk sellele wastu tulla. Tallinna-

Moskwa raudtee kontsessioonist kuulsime juba teedeministri eelarwe arutamisel; ma tuletan ainult seda weel meele, et metsa kontsessioonidest weel midagi pole saadud teostada; wiimasel ajal on ajalehtedest kuulda, et wenelased nõus olla meile lubadusi andma teatawate teiste tingimistega, ja et loota on, et ka need endised kontsessioonid kord täitmist leiawad, kuid sõnni ei ole lugu weel niikaugel. Mina omalt poolt näeksin ja soowiksin igatahes hea meelega, et meie wahekord Wenemaaga sõbralikum ja parem oleks ja et nõukogude Wenemaa walitsus meie õigustatud soowidele wastu tuleks; nüüd aga kuuleme meie, et mitu tuhat eestlast, kes kodumaale soowiwad tagasi tulla, hädas on, sest et Wene ametikohad nende paberid enam tähelegi ei pane. Mitmetuhande inimese paberid seista Wene sellekohastes ametikohtades ilma, et neid enam läbigi waadataks. Meie komisjonid, esitajad ja walitsus lepiwad sellega. Ma arwan, et see wahekord on õige raske ja ränga hoobi selle läbi saanud, et ka meie siin seda joont selleks tarwitame, et meie Wenemaad suureks wäljamüügi laagriks peame ja nii ütelda endid nalgiwa Wenemaa kulul rikastada püüame. See on minu arwates üks hoop meie wahekorrale olnud ja kui selles mitte paranemist ei tule, on weel suuremat halwenemist karta.

Wahekord Lätiga peaks ju hea olema, aga kui meie siin herra ministri seletuse peale waatame ja meele tuletame, kuidas Walga küsimusega, piiriküsimusega, Walga-Wiljandi raudteeküsimusega lugu on, siis näeme, et seal on wäga palju küsimusi, mis mitte lahendatud ei ole. Selle juures puutub aga silma, et Lätiga mingisugune wäga tähtis leping sobitud olla, mis juba üsna walmis olla ja võimalikult õige pea Riigikogule kinnitamiseks ette pandawat. See annab muidugi mõista, et mõlemad walitsused punkti on leidnud, mis peale nad ühinewad ja tohiks loota, et piiriküsimuses ja Walga küsimuses nii õrnad, kui need ka seal on, et ka selles asjas kokku lepitakse.

Meie wahekord Soomega on ju loomulikult õige hea; ja miks ta peaks siis halb olema; tuhandetena sõitsid meie inimesed Helsingisse ja neile tuldi mõlemalt poolt wastu; praegu peetakse seal konverentsi jne. jne. Aga ma arwan, et niihästi meie üleüldine poliitika, kui ka meie välisministri etteotsa selles asjas kaugemale läheb, kui waja minna on. Ma oma seis-

kohast pean tunnistama, et meil niisama hädapärast waja ei oleks olnud Soome ajakirjanikka kindralitega wastu wõtta; nõnda sama wähe oleks meil tarwis olnud iga lõunaajal jupikest porilaste marsi kuulda. See märgib meie poliitika iseloomulikult ära. Austatud Riigikogu liikmed! Teie teate, et porilaste marsi tsaariwalitsuse ajal keelatud oli. Ta oli siis rewolutsioonilise iseloomuga mars. Aga Soome kodusõja ajal sai see Soome walgewäe hümniks. Kui meie igapäew seda järele teeme, siis näitame meie sellega, kelle poole meie kaldume. Ka niisugusel korral, kui näituseks sotsiaaldemokraatlise Soome riigipäewa liikmed Tallinna tulewad, wõetakse neid niimoodi wastu, mitte aimateski seda, mis Soome sotsiaaldemokraadi süda selle juures ütleb. Hiljuti tulid Soome ajakirjanikud meie juure, meie ajakirjanikud ei teadnud mitte, kas nende hulgas ka sotsiaaldemokraate oleks. Arwati, et on. Aga meie ajakirjanikud, Tööerakonnaga eesotsas, wõtsid Soome ajakirjanikka porilaste marsiga wastu. (A. Schulbach (töer.): Teie olite ka seal.) Herra Schulbach, ma tulen selle peale pärast tagasi. Sellepärast on see ju väga hea, et sotsiaaldemokraate-ajakirjanikka seekord nende seas ei olnud. Kodanlised ajakirjanikud olid selle marsiga muidugi väga rahul. Mind oli, kui kõige wanemat Eesti ajakirjanikkude ühingu liiget, palutud paar sõna ütelda. Kui ma oleks teadnud, et soomlasi porilaste marsiga wastu wõetakse, siis ei oleks ma oma „ja“ sõna mitte annud, siis ei oleks ma mitte läinud. Nüüd olin ma aga oma lubaduse annud ja pidin seda ka pidama. Ma ei wõinud ju ära joosta, waid pidin jääma. Teine kord, igatahes küsin ma, kas porilaste mars on, kui „ja“, — siis jään koju. Siis on weel teine asi, mis meie wahekorda Soomega iseloomustab. Täna oli siin arupärimine Sangaste mõisa kohta, ühe nõndanimetatud Soome kodaniku mõisa asjus, kes väga oma tagumiste jalgade peale toetades oma õigusi siin tarwitada tahab. Toonitan hea meelega, et Rahwaerakond kord ometi selle julguse on leidnud, ja siin wälja astunud, et wõõraste riikide kodanikkudele eesõigusi anda ei wõi. Soome minister herra Reionen ajab neid asju nii suure elawusega, mis temale au teeb. Ma ütlen, ta on tõepoolest oma asja juures ja näeb kõige suuremat waewa. Ma ei leia selles asjas, et meie Wabariigi Walitsus....

Juhataja **O. Strandman**: Palun mitte wõõra riigi esitajat arwustada.

M. Martna (sd.): Ma leian, et ta oma kohust siin väga suure hoolega täidab, ja meie wahekorras Soomega on see üks tunnistus, et meie poolt Soome ajakirjanduses ja Soome awalikus arwamises on selles asjas senni hirmus wähe tehtud. Siis tulen ma asja juure, mida ma juba ennemalt kord puudutasin, see on Soome riigi kodanikkude Hilja Pärssinen'i ja Ida Aale-Teljo õnnetu kinnipüüdmine ja wäljaandmine. Nüüd on Soomes amnestia wälja antud, aga selle seaduse täitmine oleneb Soome wabariigi presidendi heaksarwamisest. Nendele isikutele armuandmise küsimus on ka presidendile ette pandud, aga ta on neile armuandmise tagasi lükanud ja Pärssinen ning Aale-Teljo istuwad wangis edasi. Nüüd oleks meie walitsusel ja meie wälisministeeriumil väga sünnis olnud seda nurjatut ja ettewaatomata tegu wähegi heaks teha, omalt poolt ettepanekut toetades, et Hilja Pärssinen ja Ida Aale-Teljo wabaks oleksid saanud. Ei olnud sundust ja wajadust neid naisterahwaid Soome maale wälja anda. Niisugust konventsiooni meil Soomega ei ole ja Soome ei oleks wõinud neid wälja nõudagi, aga meie olime nii „wastutulelikud“, et meie nad ise wälja andsime. On weel üks teine asi, mis sellega ühenduses seisab. Ma olen Soomes käinud ja tean nende käest, kes asjade juures huwitatud on, et teatawa kokkuleppimise, konventsiooni juures olla Soome sotsiaaldemokraadid tüliks ees. Kui nüüd meie oleks katsunud selles asjas kuidagi wiisi wastu tulla, ja saladiplomaatias on ju niisuguseid teid, oleksime niisuguse soowiawaldusega esinenud, et wangistatud naisterahwad amnestiaseaduse alla oleksid kuulunud, siis oleks see ehk ka midagi kaalunud. Siis weel üks asi, mis herra rahaminister erakorralisteks kuludeks, üks miljon üheksasada kaksteistkümmend tuhat ette pani ja mis ka wastu wõeti, nimelt kadunud Eesti ministri Jüri Wilmsi jäänuste otsimiseks ja äratoomiseks. Kui meil oleks niisugune juhtumine olnud, et meie maal oleks naabririigi minister surma saanud, kas meie süü, wõi mitte meie süü läbi, see jäägu küsimuse alt ära, kas oleks siis niiviisi talitatud, nagu kadunud Wilmsi põrmu Soomes äratoomise juures seal talitati? Mina leian, et see lugu meie wahekorda mitte kõigeparemas walguses paista ei lase, et ta mõlemalt poolt mitte nii südamlilik ei ole, nagu ta minu soowimise järele olema peaks ja ma arwan, et meie wälisministeerium, kelle eesotsas tol ajal herra Strandman oli, meie walitsus ja meie esitus ei ole suutnud seda

teha, mis selles suhtes waja teha oli. Konwerentsid, millest juba eelkõneleja siin rääkis, Balti liidu loomise asjus, kestawad juba kauemini, kui kolm aastat. Nendega alati juba 1918 aasta algul. Ikka ja ikka on sellest räägitud, ikka ja ikka on nõu peetud ja „Eta“ on ikka toonud sõnumeid, et jälle on konwerents olnud. Kui see õige on, mis ma Soome lehtedest lugésin, et praeguse Helsingi konwerentsi wõi nõupidamise puhul tulid riikide esitajad kokku ja nende seas oli nii hirmus wähe kokkukõla, üteldi siit ja üteldi sealt: meil ei ole seda liitu tarwis, meil ei ole seda liitu tarwis ja, nii ütelda, korrati seda wiielt poolt. Järgmisel päewal lükati see Soome ametliku sõnumi läbi küll ümber, nagu ikka, see ei olewat mitte õige, olla ikka kenakene kokkukõla olnud. (J. Piiskar (is.): Kui kõik „ei“ ütlewad, siis oli see ka kokkukõla!) Kumbal õigus on, seda saab näha, aga mina arwan, et esimene wersioon õige on. Seal juures kuulub nende inimeste poolt, kes mitte nende pidutsemiste ja joomingute sõbrad pole, — et need ütlewad: Ah sa Issand Jumal, need söömingud ja joomingud wiivad päewad nõnda ära, et konwerentsiks waewalt midagi üle jääb! kus sa juba üsna wäsinud oled. . . .

Austatud Riigikogu liikmed! Juhin teie tähelepanu ühe asja peale, mille suhtes meie välisministeeriumi poolt senni kõik tegemata on unustatud. Meie rahulepingus Wenemaaga on üks punkt sees, mis Baltimere erapooletuks tunnistamist, wõi neutraliseerimist nõuab. Kas on meie poolt midagi selles sihis tehtud? Niipalju kui mina tean, on Skandinaawia maad selles mõttes wastuwõtlikud. Ma tean seda sellepärast, et mul oli juhuse kolme aasta eest Pariisis ühe Rootsi esitajaga selle asja üle rääkida ja tema oli wäga selle poolt. Pärast olen ma rootslastega Stockholmis kokku puutudes sellest samast asjast kõneledes jälle seda wastukõla kuulnud. See küsimus nõuab wentileerimist ja arutamist ja seda peaks tingimata tehtama. Rootsi ja Daani on sellest wäga huwitatud. Kui meie praegune Saksa saadik, herra Menning, mullu maikuus Kopenhaagenist Stockholmi saadeti, siis tuletasin mina välisministrile meeles, et herra Menning on meil hulk aega Kopenhaagenis olnud, kas teil on teateid sellest, et tema Kopenhaagenis kõik on teinud, mida teie temalt Stockholmis ootate. Herra minister ei wõinud mulle mitte selle peale jaatawalt wastata, et ta selles asjas päris kindel

oleks. Nüüd on herra Menning Stockholmist ära läinud ja meie ei ole tema sellest sarnasest tegewusest mitte midagi kuulnud. Jään lootma, et meie praegune esitaja seda elawalt tegema hakkab. Kuid minu soov on suurem, kui lootus. . . .

Skandinaawia mail peetakse iga aasta, mõnikord rohkem kui üks kord, parlamendiwahelisi nõupidamisi. Nelja aasta eest, kui meie Kopenhaagenis olime, siis oli meil wõimalik selle Skandinaawia parlamendiwahelise nõupidamise wõi konwerentsi ees oma seisukorda seletada ja meie leidsime selle poolt igatahes moraalset wastutulekut. Minu arwates on waja seda asja silmas pidada ja meie välisministeeriumi esitajate kaudu asju nii juhtida, et ka meid oleks nendest nõupidamistest osa wõtma kutsutud, kui mitte hääleõiguslistena, siis wähemalt informatsiooni suhtes. Ma ei ole mitte kuulnud, et meie poolt midagi sarnast oleks tehtud ja meie läheme nendest asjadest mööda, nagu ei olekski neid olemas. Ma wõin, austatud Riigikogu liikmed, teile teada anda, et kuu aja pärast, weel wähem, kui kuu aja pärast, 17. augustil, algawad Stockholmis jälle parlamendiwahelised nõupidamised, millest osa wõtawad 15 maad, esirinnas muidugi Skandinaawia riigid. Ma küsisin siinolewalt välisministeeriumi esitajalt, kas meie välisministeerium sellest teab. Herra Hellat ütles, et temal see küll teada ei ole, wõib olla, et mõnes teises osakonnas teatakse. (N a e r.) Igatahes on aga kindel, et 17. august kätte tuleb ja kutsete wäljasaatmisega juba algust tehtud, nii et peaaegu otsekohe ütelda wõib, et meie jällegi wälja jääme. Skandinaawia mail on olnud mitmeid tähtsaid kongressa selle aja kestes, nimelt Stockholmis ja Kopenhaagenis, tähendaksin eriti ärapeetud karskuskongressi peale. (W. Ernits (sd.): Walitsus ei wõtnud sealt osa. Parlamendiwahelisest koosolekust konwerentside mõttes ei wõta walitsuse esitaja osa.)

Kahetsedes pean ma weel kord alla kriipsutama, et paljud on olnud, mille sarnast mitte ei oleks pidanud olema ja soowi awaldades, et asi paraneks, pean ütleva, et mu lootused mitte nii suured ei ole, kui mu soov.

Meie wahekorra asjus Saksamaaga pean ütleva, et juba enne, kui sealse välisesituse kohta seaduslik korraldus oli tehtud, ajakirjanduses awalikult selle kohta arwustades kirjutati. Seda tegi eriti „Sotsiaaldemokraat“, kodanlised lehed arusaadaw,

waikisid. Ka väliskommisjonis oli sellest kõne ja juhiti selle peale tähelepanu, et herra Menning awalikult tagurluse poolehoidja on, ja teda Saksamaale saadikuks saata just suur poliitiline tarkus ei oleks. Wõis eeldada, et herra Menning Saksamaal eestkätt tagurliste ringkondade poolehoidu otsima saab ja sarnast arwamist kinnitas ka wanameelne Saksa ajakirjandus, kui ta herra Menningi Saksamaale saadikuks nimetamist rahulolemisega terwitas, kuna demokraatlikud ajalehed asjast külmalt mööda läksid; vähemalt ei ole ma nendest selle kohta midagi lugenud. Herra Menningi endisest tegewusest on teada, et ta, Kopenhaagenis olles, von der Goltz'ile ja tema poolehoidjatele passisid välja andis, et need Kauge Idasse sõita wõisid. On olnud weel teisi asju selles sihis, nimetasin siin juba puudutatud parun Üksküll'i asja, kelle kohta räägitakse, et parun Üksküll oli juba paar päewa enne seda, kui herra Menning nüüd Saksamaale jõudis, tema ukse taga käinud ja saatkonnas kinnitanud, et temale väga tähtis on herra Menningi siiajõudmine. Nimelt oli parun Üksküll Eestisse pääseda tahtnud, passi selleks polnud ta aga saanud ja sellepärast tahtis ta nüüd midugi herra Menningi juures õnne katsuda passisaamise suhtes, ja kui nüüd ükskord selle herrakesega Eestis kokku juhtume, siis oleme selle eest herra Menningile tänu wõlgu. Niisuguse etteawaatamata ja ettekaalumata saadiku saatmisega loome enestele välisriikidega wahekorra, mis Eesti huwilele sugugi ei wasta.

Mis meie wahekorda Saksamaaga midugi puutub, siis saaks välisminister ütlema, et see on kõigiti sõbralik, ei ole nurinat ega midagi sarnast kuulda. Kuid üks asi on siin, kahjuks, tähele panemata jäänud. Ma tuletan meele seda suurewärtuslist warandust, mis meilt Saksamaale olewat wiidud. Ma ei olnud küll sel ajal siin, sellepärast ütlen „olewat“ wiidud, ehk mul küll dokumendid käepärast olnud, et lugu tõesti nii oli. Selle waranduse tagasisaamiseks ei ole meie välisesitus ega välisministeerium mitte küllalt energilisi samme astunud, kui asja tähtsus seda nõudis. Lätlastel, näituseks oli Saksamaaga sõda, oli siis hoopis raskem wahekord. Aga nemad on oma raskema wahekorra juba ära suutnud lahendada. Liitlased on Saksa riigiga oma sõjakahjude suhtes kokku leppinud, nad on kahju tasutud saanud. Nad oskasid selleks kohaseid teid leida ja tarwitada. Meile on aineliselt suurt kahju tehtud ja meie käime Saksamaaga ikkagi väga sõbralikult

läbi, mis ju väga ilus on, aga näib nii, nagu ei tahaks me seda asja puudutada, kartes, et see Saksa pool meelehärma wõiks sünnitada. Ma tähendasin juba ühel teisel juhtumisel, et selles asjas meie mitte üksi Saksamaal samme astuma ei peaks, waid meie välisministeerium oleks seda mujal palju paremate tagajärgedega teha wõinud ja tegeema pidanud. Meie välisminister, herra Piip, oli ju kunni minewa aastani wäljamaal ja wõttis õige mitmest nõupidamisest ja konwerentsist osa, vähemalt on meie ametlik uudistetoimetus sellest nii mõnigi kord teatanud. Kas herra Piip ka Spaa konwerentsil oli, ei tea, igatahes oleks temal nii mitmel puhul juhused olnud tähelepanu selle peale juhtida, soowi awaldada ja samme astuda selleks, et seal poolt Saksamaa peale oleks mõju awaldatud, wõi meele tuletatud, et Saksamaal meie wastu kohustusi on. Seda ei ole aga mitte tehtud, ja see on suur puudus meie välisministeeriumi tegewuses. See on ümberlükamata tunnistus sellest, et seal väga wahe arusaamist sellest on, mida waja on teha. Ma nimetan seda isikliku algatuswõime nõrkuseks... Läänud suwel, kus meie Saksa saadik siin käis, kõneldi sellest, et asja lahendamiseks waja asutada erikommisjon, kuid selle komisjoni asutamisest ei ole senni midagi kuulda olnud. Kui välisminister täna siin oleks, wõiks ta ehk selle kohta seletust anda.

Kui meie välispoliitika meie de jure tunnustamiseni tähtsamate riikide poolt selle peale sihitud oli, et selles suhtes, kui välisministri sõnu tarwitada: anku pähe raiuda, siis peaks ometi see aeg nüüd juba möödada olema, peaks teistsugust poliitikat ajama hakatama. Meie välisministeerium näib aga selle wana wõõruskajumise ja jutujamiste poliitikaga niiwõrd harjunud olewat, et seda sama teed ikka edasi käiakse. Meil saadetakse Pariisist Havre'isse saatkonna sekretäär, kui seal mõnda laewa sisse õnnistatakse, sõidetakse Hispaaniasse juttu ajama. Wõib olla, et nendel jutujamistel ka oma tagajärjed on, meile on nad igatahes tundmataks jäänud. Kui minu rühmakaaslane Ostra siin Itaaliast kõneles, meie uut esitajat seal nimetas, siis hüüti wahele: „Meie Itaalia täiswolituline esitaja on herra Pusta.“ Meie lugesime lehest, Itaalia olla sellega leppinud, et tema, s. o. Eesti täisõiguslase Itaalia saadiku elukoht Pariis on. Mispärast oli siis tarwis sinna weel eriesitajat saata, mis minu arwates jällegi väga kulukas on? Kui meie arwame, et meil niisugused ise-

äralsed huwid sel niikaugel, olgugi ilusal maal on, mis meile sõbralik on, siis pean ütleva, et niipalju oleks meid herra Pusta ka võinud esitada. Minule näib, et see teataw kontsessioon Rahwaerakonnale oli, ma ei tea kas see nõnda on või mitte, kuid arwan, et oli tarwis seal väikest awansi anda ja siis saadeti see noor rahwaerakondlane Itaaliasse. Mul ei ole selles asjas tema erakonna ega esitaja wastu midagi ütelda. Aga ma leian, et see siiski natuke iseäralik on, kui üks noor kunstnik — laulja — poliitiliseks esitajaks saadeti. Ma ei ütle mitte absoluutse kindlusega, et lauljal diplomaadi andeid ja kogemusi ei ole. Meie teame ju väga hästi, et Poola president Paderewsky ka kunstnik oli, aga öeldakse ju ka, et Poola asi just mitte kõige paremas korras ei ole. Igatahes paistab see minule väga iseloomulik, et noor laulja ühe korruga saadetakse diplomaatiliseks esitajaks.

Kui meie nüüd oma välisministeeriumi arwude ja kulude juures natuke peatame, siis leiame, nagu ma juba teine kord tähendasin, et Eesti on Soomest nii ja nii palju vähem, meie välisministeeriumi eelarwe on aga Soome omast suurem. Soome välisministeeriumi kulud on käesolewal aastal 10.451.000 Soome marka. Seda summat praeguse kursiga ümber rehkendades, nagu teie sagedasti minule kohuseks olete teinud, leiame, et ka siis see summa vähem on, kui meie välisministeeriumi eelarwe on. Selle juures on Soomes 16 esitust, meil aga 8. Tuleb välja, et Soome riik oma 16 esituse peale vähem kulutab, kui meie 8 peale. (Wahelhüüe äärmiselt pahemalt poolt: Meil on toredad esitused.) Soomes on 3 korda rohkem elanikka kui meil, nii et kulude kandmise jõud Soomes võrdlemisi suurem on. Välisministeeriumis on sellekohane eelarwe olemas, kus võrrelda võib, et näituseks Soome esituse kulud Tallinnas palju väiksemad on kui Eesti esituse kulud Helsingis. Ma ei saa sellest mööda minna, ma pean nimetama, et meie saadiku, meie väga lugupeetud dr. Kallas'e palk on 15.000 Soome marga peale kuus garanteeritud, tähendab niipalju võib ta välja anda. Peale selle tulewad muidugi ametnikud ja kõik muud kulud. Meie esitus Soomes on õige kallis ja ma ei tea mitte, kas välisministeerium kõik on teinud, mis selle odavamaks muutmiseks tarwis oleks olnud. Igatahes pean mina, kui rahwaesitaja seda toonitama ja alla kriipsutama, ilma, et ma sellega ütelda tahaks, et dr. Kallas raha

ära raiskab. Mina seda talle kuidagi wiisi ütelda ei saa ega ei tahagi. Kuid meie väikese riigi kohta on need kulud liig suured, neid tuleb vähendada. Võiks küsida, kas mitte võimalik ei oleks, et meie Soome saadik ka ühtlasi Rootsis saadikuks oleks. Wahe Soome ja Rootsi wahel ei ole mitte palju suurem, kui näituseks, Tallinna ja Helsingi wahel, nii et see väga hästi mõeldaw oleks. On ka inimesi, kes isegi ütlevad, kas mitte võimalik ei oleks, et Soome ja Eesti walitsused ilma nende kulukate esitusteta läbi saaks. Kas nad ei võiks oma wahel ilma nendeta läbi käia. Nüüd on ju lendamine võimalik ja sõjaminister nõuab krediiti uute lennumasinate jaoks, neid võiks ju ka selleks tarwitada, et walitsuse liikmed nendega wastamisi külas käia võiks ja niiviisi asju ajaks. (Sõjaminister J. Soots kohalt: Ma nõudsin krediiti lahingu aparaatide jaoks. J. Piiskar (is.) kohalt: Siis läheb terve walitsus lendu. Naer.) Arwatawasti oleks see odawam.

Rahaga laialt ümberkäimise suhtes on meie Rootsi esitus teine näitus. Ma tähendasin juba kord, et meie praegune herra välisminister omale Inglise saadiku palga välja maksta laskis, ehk ta küll kodumaal wiibis. See oli minu arwates ka liig. Herra minister oleks pidanud ka selle palgaga leppima, mis kõik teised ministrid said, aga mitte tsaariaegse seaduse peale toetades ütleva, et tal õigus on saadiku palka saada. Rootsi esituse kulud on järgmised: Kui herra Menning maikuus 1920 a. Stockholmi läks, siis hakkas ta palka saama. Korter maksis aastast 20.000 krooni ja sellest läks 1920 aasta peale umbes 13.000 krooni. Palka sai herra Menning kaheksa kuu eest à 3.000 krooni, kokku 24.000 krooni. Nagu ma kuulsin, olla ta peale selle weel esituse rahasid 4.000 krooni saanud. Korteriga on ka väga õnnetu lugu tekkinud. Herra Menning'ile anti teada detsembrikuu algul 1920 a., et Stockholmi saadiku koht saab 1-sest jaanuarist ära kaotatud ja et uuest aastast peale selleks krediitisid enam mitte ei anta. Sellest kõigist anti herra Menning'ile aegsasti teada, nii et herra Menning õigel ajal Tallinna oleks võinud tulla. Kuid herra Menning jäi Stockholmi edasi ja lasi endale weel jaanuari-, weebruari- ja märtsikuude eest palka maksta, iga kuu eest 3.000 krooni. Peale selle on herra Menning korteri, mis, nagu mulle räägiti, kunni 1-se jaanuarini käesolewa aastani türitud oli,

kunni käesolewa aasta septembrikuuni edasi üürinud, s. o. herra Menning on üüri-lepingut kaheksa kuu peale pikendanud, nii et korteri üür Eesti wabariigile ka sel aastal 13.000 Rootsi krooni maksuma tuleb, olgugi et seal korteris keegi ei ela. Herra Menning teadis väga hästi, et saatkond ära lõpetatakse ja et uuest aastast peale enam mingisuguseid krediitideid ei anta, kuid teiselt poolt öeldakse, et see leping olla juba maikuus 1920 a. tehtud. Nüüd tahaksin ma aga teada, kas välisministeerium tõepoolest nõus oli nii pikaajalist korteri üüri-lepingut tegema? Edasi on mul kõneldud, et sellest lepingust on ridasid ära kustutatud, ja sinna wahele on masinaga kirjutatud, nimelt see osa, mis ajapikkuse kohta käib, nii et raske otsustada on, kuidas asi korteriga seisab. Kuid igatahes on kindel, et Eesti wabariik selle tühja korteri eest kunni 1-se septembrini üüri peab maksuma. Üleüldse on herra Menningi Rootsi esitus Eesti wabariigile ligikaudu 70.000 Rootsi krooni maksuma läinud ja ma jätan Riigikogu liigetele enestele ümber arwata, palju see Eesti rahas maksab. Saatkonna kõrwal oli meil seal weel konsulaat ja see maksis Eesti rahas ka umbes 900.000 marka. Ma tahaksin nüüd järgmise asja ette kanda, et näidata, kuidas välisministeerium oma ametnikkudega ümber käib. Herra Menning'ile anti 12. detsembril teada, et tema tegewus 1-sel jaanuaril lõpeb, aga tema jäi omawoliliselt kolmeks kuuks sinna ja nende kolme kuu eest makseti temale 9.000 krooni palka. Peale selle prii korter, sõidud jne. Selsamal ajal oli seal ka konsuli asetäitja Klaas, juba üle 2 aasta järgimööda ametis. Herra Klaas'ile anti tänawu kewadel järsku teada, et tema tegewus lõpeb ja keegi teine saadetakse tema asemele, kuna konsul Klaas, kas Kristiaaniasse wõi Kopenhaagenisse saadetakse ja et tema 10 päewa jooksul pidi oma asjad ja korteri üle andma. Konsul Klaas'i abikaasa oli haige, ta ei wõinud asju nii ruttu üle anda ning arwas, et tema wabastamise asjas ka mingisugune eksitus wõi arusaamatus ette on tulnud. Herra Klaas'i tegewusega oli välisministeerium wahetpidamata rahul olnud, mingisuguseid kaebusi ega nurinaid ei olnud. Temal oli siis täielik õigus imeks panna, mispärast teda sealt ära taheti kangutada. Klaas sõitis asja selgitamiseks Tallinna ja siin kuulis ta, et tõepoolest asi nii oli. Välisminister püüdis leplikku wahekorda luua ja ütles Klaas'ile, et tulge siia, ma annan Teile välisministeeriumis teise koha ja

määran Teile 30 naela kuus palgaks. Ma ei tea, kas herral ministril oli õigus niisugust lubadust anda, kuid ma ei kõnele juhuse, waid mul on kindlad andmed olemas. Herra välisminister oli lubanud aseksul Klaas'ile umbes 39.000 Eesti marka kuus, aga kui Klaas tõepoolest Tallinna tuli, ja kui ta läks herra ministri käest palka saama, ütles wiimane, et tema juba Stockholmis kahe kuu eest palga saanud on ja et tema iseenesest mõistetawal wiisil sest saadik, kui herra Wirgo sinna saadikuks määratud, mitte enam endist palka nõuda ei wõinud. Herra Klaas pidi iseenesest aru saama, et tema herra Wirgo nimetuse põhjal endist palka enam edasi ei saa. Kuid herra Klaas oli herra ministri lubamist tõeasjaks pidades oma nõudmise juure jäänud. Kuid siiski mitte raha saanud. Herra ministri lubamine muutus — milleks? Siis oli Klaas vähemalt juulikuus eest palka nõudnud, mille peale herra minister seletanud oli, et ta ikkagi 30 naela palka saada ei wõi, waid leppima peab sellega, mis teised välisministeeriumi ametnikud saawad. (W. Linna mägi (kristl.): See oli diplomaatiline konks.) Nõnda oli lugu herra Menningiga, keda kolm kuud lasti Stockholmis elada, ja nõnda oli lugu Klaas'iga, keda jalamaid ametist wabastati. Ma ei ole mitte seadusetundja, aga ma olen teiste käest kuulnud, et wanal Wene ajal olnud seadus, et kui ametnikud ühe koha pealt teise koha peale üle wiiakse, siis peab neil teises kohas niisamasugune palk maksetama, kui ametnik eelmises kohas sai, kuid ma ei tea, missugune seisukoht ja missugusel arwamisel herra välisminister käesolewal juhtumisel oli. Välisminister on õigusteaduse professor...

Teine umbes samasugune juhtumine oli Berliini saatkonnas. Seal kutsuti saatkonna esimene sekretäär ära, Berliinis juhtusid mingisugused sekeldused ja välisminister oma esitajaga ei olnud mitte enam sõbrad. Sealt kutsuti saatkonna esimene sekretäär selle ettekäände all ära, et see amet ära kaotatakse. Nüüd on aga paar kuud mööda läinud ja see amet jälle jalu seatud, ning tarwitatakse jälle esimest sekretääri, kuid mitte kewadel kohalt arawisatud meest ei kutsuta ametisse. Sel kombel taheti ametnikust ainult lahti saada. (Wahel hüüe pahemalt poolt: Puhki maja.) Jah, see on ka üks niisugune peatükk, mis laialiselt rahaga ümberkäimise alla kuulub. Meie teame, et Berliinis on Eesti esitusele maja ostetud. Seda on eraisik teinud ja walit-

sus ei ole seda asja oma ekspertide poolt mitte läbi waadanud. „Päewaleht“ tõi omal ajal selle kohta mitu kirjeldust. See on mul praegu ees ja seal on öeldud... (A. Tupits (põl.): See on juba mitu korda ette loetud.) Herra Tupits leiab, et seda juba mitu korda on ette loetud. Ma saan aru, et see kaamel herra Tupits'il liiga suur on alla heelata... Oli muuseas arwele wõetud ka nimetatud maja ostmiseks rahasaamise kuludeks 50.000 marka. Maja jaoks raha oli tarwis laenuks wõtta ja et inimest leida, kes seda raha annab, selle jaoks oli tarwis see 50.000 marka. Ma ei hakka kõigi selle juures üksikasjaliselt peatama, ütlen aga niipalju, et kui Eesti riik enesele Berliinis maja tahtis osta, siis oleks pidanud see ostmine niisugusel tingimisel sündima, et sest ka riigile kasu oleks tulnud. Niipalju kui mina olen kuulnud, maksta selle maja korrashoidmine aastas juba mitu sada tuhat. Mitme saja tuhandega oleks wõinud Berliinis üsna wiisaka korteri saada. Sel ajal, kui mina Berliinis olin ja seal korterit waatamas käisin, oleks wõinud korteri saada Bismarcki platsi ääres 18.000 margaga aastas. Olgu see nüüdsel ajal kas kaks ehk ka neli korda 18.000, see on siiski vähem, kui oma majaostmise kulud maksuma lähewad. Peale selle oleks majaostmise juures pidanud silmas pidama seda, et maja niisugune oleks olnud, millest osa oleks wõinud wälja üürida, see tähendab käidawa koha peal, sest meie ei pruugi ju Berliin W olla, waid ka näit. Potsdami uulitsa ääres, wõi mõnes teises kohas, kus wõimalik oleks olnud muist ruumisid wälja üürida. Selle lepingu juures on weel öeldud, et majaostja on oma raha Inglise rahas kindlustanud. Muidugi teada, teeb iga ostja seda oma kasu pärast. Kewadel, kui herra Menning siit Berliini sõitis, siis on herra välisminister ja herra Menning kokku leppinud, et kui herra Menning sinna jõuab, siis selle asja üle selgust katsub muretseda ja ma loodan, et välisministeeriumi esitaja meid selle küsimuse kohta walgustada wõib.

Ma tulen weel kord Helsingi maja juure tagasi. Wäga huwitaw oli kuulda, minu eelkõneleja, pr. Ostra poolt, et alamkomisjonis wõi rahaasjanduse komisjonis sellest asjast jutt olnud ja välisminister ei ole teadnud maja sissetulekutest jne. mitte midagi. Selle kohta, mis ma siin wiimati kõneledes puudutasin, oli herra Kallas välisministrile kirja saatnud, kus tema kõigi selle wastu waidleb, kus ta minu awalduse wäga imeliku leiab olewat, et mis-

pärast saatkond Soomes mitte oma ostetud majasse ei lähe, waid üürikorteris elab... Helsingis olles kõneldi minule, et selle maja korterid olla ajalehtede kaudu wälja üüritud. Mina oletasin, et seal ruumid tühjad on olnud, kuid täna kuulsin ma aga, et see olla nii wäike korter olnud, et seda seks otstarbeks tarwitada poleks saanud. Meie saadik rõhutab oma kirjas, et maja olla seaduse põhjal soomlaste käes ja üürilised olla sees, kes mitte wälja ei lähe. Üür olla kõrge küllalt, nii et aastas 9½% ostusummast wälja teeb ja sellega Eesti riigile kahjuks ei ole, waid kasuks. Mina küsisin seekord, et kas Eesti riik majadega hangeldada tahab, wõi mis otstarbel ta seda ostis! Minu arwamise järele oleks pidanud ostmise juures seda teadma, kas üürnikka wälja saab, wõi mitte ja kui teada oli, et neid mitte wälja ei saa, siis oleks pidanud ta ostmata jääma, sest majadega hangeldada meie wist ei taha. Herra dr. Kallas juhtis selle peale tähelepanu, et selle maja eest praegu ära müües poole kõrgema hinna wõib saada, kui ta seekord maksis. Mina olen sellega täitsa päri ja minu arwamise järele peaks see maja saama ära müüdüd, sest maja pidada ilma, et seda ise tarwitada saab, ei leia ma soowitawa olewat. Ja aga kuidas siis müüa, kui inimesi mitte wälja ei saa? Waewalt leidub ostjaid, kes maja sel juhtumisel ostaks.

Tahaksin ka meie konsulaatide juures peatada. Helsingi on meil kõige ligemal ja sealt kuuleme õige sagedasti, Helsingi konsulaat saadab meile teateid. Ma olen kuulnud, et ka mujalt teateid tulla Eesti ajalehtedesse. Soome ja kaugemate turgude kohta jne. See on igatahes wäga soowitaw ja meie wõime seda rõõmuga terwitada, kui teised konsulaadid sedasama teeks ja ses samas sihis edasi töötaks, kui Soome omagi. Londonis on meil ka üks konsul. Mullu tahetud temast lahti saada ja praegune herra minister oli koguni ulatimatiivse nõudmise ette pannud, et kas konsul Saabas wõi mina. Kuid konsul Saabas ei olnudki saabas, waid tema jäi sinna ja on praegugi weel edasi, ja riigikontrolöör on leidnud, nagu meie ajalehtedest lugesime, et Londoni konsulaadis kõik asjad heas korras olnud. Mina loodan ka, et herra Saabas'ega asi korras on, aga näib ometigi nii olewat, et tema wahekord välisministeeriumiga mitte kõige paremas korras ei ole.

Siis weel Kopenhaageni konsuli kohta. Ma ei tea, missuguse korraldusega herra Kinkman sinna konsuliks sattus. Tema

asutas sinna konsulaadi ja awas tegewuse. Ühel heal päewal on ta aga Berliini kolinnud ja sest saadik on Eesti konsulaat Kopenhaagenis lesk. Herra Kinkman jättis Kopenhaageni konsulaadi herra Triikmani hooleks, keda ma isiklikult tunnen, kes wäga õiglane, aus ja haritud noormees on, aga minu arwates ta konsuliks ei kõlba. Ta ise wististe on ka selles arwamises. Tema tegewuse kohta toon ühe näituse. Kui temal madrustele Eesti sõiduks passisid oli tarwis wiseerida, siis telegraafeeris tema Stockholmist ja küsis herra Wirgo käest, kas ta wõib sellele ja sellele sissesõidu luba anda. See kõik läheb Eestile kaunis palju maksuma. Herra Kinkman Berliinis olewat selles arwamises, et ta wõib wahetewahel 1 kord kuus Kopenhaageni konsulaati rewideerimas ja juhtimas käia. Minu arwates on see wäga küsitaw, kas see Eesti wabariigi huwidega kokku käib, kui Berliinist Kopenhaageni konsulaadi tegewust juhitakse. Mina isiklikult leian, et seal ka „üks karwake supi sees on“. Ma kuulsin, et praegune Rootsi esitaja Kopenhaageni sõites ja konsulaati rewideerides sellega kuidagi wiisi rahul ei olnud, sest nõndanimetatud konsulaat on ühe Kopenhaageni ristimata ärimeste äriruumide kõrwal toas ja see äri on ühe Eesti suure äri osakond, kelle peaaktsioonäärid mitte ristimata ei ole. Herra Wirgo on arwanud heaks korraldust teha, et herra Triikman ühes konsulaadiga sealt sahkerdajate pesast natukene kaugemale koliks.

Ma tuleksin lõpuks ühe weel haigema asja juure. Kui meie oma wälisministeeriumi läbikäimist wälisesitustega — peale Wenemaa — waatame, siis leiame wäga sagedasti, et asjatalitajad, nõndanimetatud kullerid, saatkondade wahel on meie „waaesed miljonäärid-ärimehed“ Harju panga suurherrad. Herra Linnamägi ütleb, et ta teab sellest rohkem ja kahju on, et ta sellest rohkem ei kõnele. Kui need herrad kullerid asjadega näituseks Berliini sõidawad, siis asuwad nemad hotell „Adlonis“, kus 1 tuba 5—600 Saksa marka päewas maksab. Kas need kullerid wabariigi kulul hotell „Adlonis“ elawad, wõi oma kulul, ei ole minul teada. Oleks aga wäga huwitaw teada saada, missugused ülesanded on need kullerid oma peale wõtnud ja mis põhjustel nad seesuguseid kulusid oma peale wõtawad, kui neil enestel selle juures iseäralisi, wäga kasulikku „operatsioonisid“ ei oleks. Üks juhtumine on mul teada, kus miljonäär-kullerid oma käiku selleks olid tarwitanud,

et wäljamaal kasulikku sahkeraari walutaga ajada. Sellest asjast teawad teised palju rohkem ja ma tahan seda ainult selleks puudutada, et selle mõjul Rahwaerakonna kidakeelt natukene lahtisemaks teha. Rahwaerakond on selles asjas teadja. Ka meie wäliskomisjoni on kusagilt meie wälisministeeriumi esituste poolt midagi sellesarnast saadetud, mille juures küsida tuleb, kas see salakaup on, kas see kuulub riigikontrolli ja prokurööri alla wõi mitte. Niipalju, kui mina tean, ei ole seda kontrolli ega prokurööri kätte antud. Selles asjas on Rahwaerakond walitsusele ühe memorandumi saatnud. Sellest on juba kaks wõi rohkem kuud aega, kui see esimest korda sisse anti ja ma arwan, et Rahwaerakonnal nüüd wõimalik oleks Riigikogu selle asjaga tutwustada. Minul on selle asja kohta ka ära kirjad protokollidest olemas (näitab), kuid ma ei taha neid siin tarwitada sellepärast, et see Rahwaerakonda palju ligemalt ja sügawamini huwitab. Ma olen asju puudutanud, mis paljudele mitte armas kuulda ei ole.

Ma ei hakka siin uuesti üles soendama kuulust passilugu, mis, nagu ma kuulnud olen, herra Tupits'il ka üks kaamel on, mis raske alla neelata. (A. Tupits (põl.): Mis passilugu? Naer.)

Kõige selle peale tähelpanu juhtides teatan ma rühma nimel, et mitte wõimalik ei ole selle wälisministeeriumi eelarwe poolt hääletada. (Hüüded: Waheaeg määrata.)

Juhataja O. Strandman: On tehtud ettepanek waheaega määrata. Määratakse ¼-tunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 8.

Koosolek algab peale waheaja kell 8,20 min.

Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Juhataja O. Strandman: Palun rahwasaadikuid kohtadele asuda. Koosolek kestab edasi.

J. Laidoner (põl.): Wäga austatud rahwasaadikud! Üks eelkõnelejatest tähendas siin, et meie wälispoliitika olewat agressiiv: kõik meie wälispoliitika tegewus olewat selle poole sihitud, et kellegile agressiivselt peale tungida, ja kõik, ka meie sõjawäe korraldus näidata seda, et meie

walitsus ajada täitsa agressiivpoliitikat. Kui väliskomisjoni esimees, on mul au rahwasaadikutele selles asjas järgmist teatada. Herra välisminister on kõigis oma suuremates ettevõtetes informeerinud välisasjade komisjoni. Selle aja jooksul, mis siin Riigikogu koos on, ei ole küll ühtki korda mingisugust juhtumist olnud, et meie välisministeerium oleks ühel ehk teisel wiisil agressiivpoliitikat ajanud. Überpöörduvalt, alati on seda alla kriipsutatud, et meie välispoliitika siht on ainult oma iseseiswust alal hoida, ja mingit agressiiviteeti ehk pealetungimise mõtet kellegil ei ole olnud. Ka kõik meie sõjaline korraldus ei ole mitte sibiitud selleks, et kellegile peale tungida. Oma kõnes sõjaministeeriumi eelarwe puhul tähendasin mina, et meie, kahjuks, oleme sunnitud wõrdlemisi tugewat sõjawäge ülewal pidama, aga meie seisukord on praegu niisugune, et kui meie ennast mitte ei kaitseks, siis meie wist ka mitte kaua ei püsiks. Praegusel silmapilgul meie sõjaliseks ettevalmistuseks oleks wist wäga hästi maksew Rooma wanasõna: „si vis pacem para bellum“, ja sellepärast meie sõjalisest korraldusest wälja lugeda kuidagi ei saa, et see olla agressiivpoliitika ajamine. Mina toonitan, et sõjawägi iseenesest ei ole mitte asutus oma ette, waid on ainult abinõu walitsuse käes ja ta hakkab tegewusesse alles siis, kui diplomaatiline tee enam ei maksa. See on äärmine abinõu, ja seda peab ja wõib walitsus tarwitada ainult kõige suurematel ja raskematel tingimistel, kui terve rahwa iseseisew olemasolu kaalu peale pandud on. Ilma selleta walitsus ei saa sõjawäge pruukida. Siin tähendati weel, et wõiwad välispoliitikat ajada kindralid. Seda ma küll ei usu juba sellepärast, et nagu ma juba tähendasin, sõjawägi on ja jääb ainult abinõuks walitsuse kätte ja need sõjawäelased, kes juhtidena sõjawäe eesotsas on, on kõik selles samas arwamises, et mingisugust osawõtmist poliitikast üleüldse ja weel wähem välispoliitikast ei tohi sõjawäes olla ega saagi olema. Sellepärast ei ole meie sõjawäelisel korraldusel mingisugust ühendust selle arwamisega, et meie välispoliitika on agressiivne. Toonitan weel kord väliskomisjoni nimel, et niipalju kui meie teame praegusest walitsuse tegewusest, ehk välisministeeriumi tegewusest, seda süüdistust tema peale panna ei saa. Välisminister on kõik teinud, et seda poliitikat wõimalikult ajada passiivselt. Seda tähendasin ma siin väliskomisjoni esimehena. Nüüd lubage mulle

mõne asja peale tähelpanu juhtida, juba kui Riigikogu liige.

Üks lugupeetud eelkõnelejatest tähendas, et meil olla saatkonde rohkem, kui tarwis. Jällegi pean tunnistama, et väliskomisjon arutas seda küsimust ja leidis, et just überpöörduvalt, seal kus peaks olema esitus, seda ei ole ja ei saa ka saata, sellepärast et ei ole raha. Kahjuks pidime meie seda õigeaks tunnistama. Väliskomisjoni arwamise järele on määratud saatkonnad sinna, kus seda hädapärast tarwis on. Siin lugupeetud eelkõneleja tähendas selle peale, et on resolutsioon wastu wõetud, kus soowitatakse, et Londonisse tingimata saaks nimetud täiewolituline saadik. Selle resolutsiooni autor olen mina. Mina ei wõtnud mitte osa välisministeeriumi alamkomisjonist, aga et wiimane mingisugust soowiawaldust ei ole teinud, ei tea ma mitte mispärast. Eelarwekomisjoni pleenumis oli see asi arutusel, siis ma tõstsin selle küsimuse ülesse ja siis sai see resolutsioon — soowiawaldus wastu wõetud. Meil on õige tihti tähendatud, et meie mitte küllalt iseseiswad ei ole, waid ärarippuwad teistest suurtest riikidest. Mina ei tea tarwidust, et mingisugune riik peaks olema absoluut iseseisew; mis tema siis selle absoluutse iseseiswusega kätte tahab saada? Just überpöörduvalt, rahwuswaheline tulewikupoliitika seisab selles, et kõik riigid oleks üksteisest ärarippuwad; just see ärarippuwus wiiks asja niikaugele, et rahwuswahelisi sõdasid nii kergesti ei tuleks, kui nad minewikus on olnud. Ka praegu ei ole niisugust absoluut ärarippumatat riiki Lääne-Euroopas ega ka Ida-Euroopas. Ida-Euroopa oli isoleeritud ja mitte kellegist ärarippuw mõne aasta jooksul, nüüd aga, nagu teie teate, on see poliitika wäga muutunud, ja ma arwan, et ta saab weel rohkem muutuma. Sellepärast ei ole see mingisugune häbi meile, et oleme teistest ärarippuwad. Nii kui kõik wäiksed ehk suured riigid üksteisest ärarippuwad on, oleme seda ka meie ja mitte rohkem. Mis puutub sellesse, et meie absoluut üksi elada ei saa ja peame sellel ehk teisel wiisil toetajaid otsima, siis kui meie kaalume järele, et meid kõige suurem hädaoht waritseb kas suure Wenemaa poolt — kriipsutan siin alla, et minule on ükskõik, kas tema on kommunistiline wõi monarhistiline, ühesugune imperialistiline saab ta ikkagi olema — ehk jälle tugewa Saksamaa poolt, igatahes peab meil kedagi olema, kelle peale wõiksime toetada, eestkätt olgu see meie wäiksete naabrite peale ja seda, usun, saab ka

meie walitsus tegema, et seda toetust kindlustada. Aga ma juhin tähelpanu selle peale, et meie ei wõi ära unustada suurriike. Üheks niisuguseks suurriigiks, kelle abil meie oleme wõinud iseseiswaks saada, kelle abil meie oleme jõudnud wõidelda — on Inglismaa. Nõnda on meil poliitiliselt ja sõjaliselt väga tähtis selle maaga head wahekorda pidada. Ka majandusliselt wõttes, — meie teame väga hästi, et meie suuremateks wäljaweoartikliteks on mets, lina jne., ja just nende kaupade suurem turg on Inglismaa, — ka majandusliselt peame meie sidemeid selle maaga otsima. Lugupeetud eelkõneleja tähendas weel ühe tähtsa küsimuse peale — s. o. Baltimere neutraliseerimine. Meie olemasolemise, meie kaitse mõttes on lõpmata tähtis, kui meie kuidagi wiisi saaks läbi wiia Baltimere erapooletuks tunnistamise; see oleks aluseks, mille peale meie püsima jääks, arwan, et selle wastu keegi ei waidle. Aga mina usun ka, et selle suure ja raske küsimuse lahendamiseks saab kõige rohkem kaasa aidata London, sest ikkagi on praegu merewalitsejaks Inglismaa. Seda kõike arwesse wõttes, on mul kindel arwamine, et meil peab seal täewolituline saadik olema, kes peaks juhtima mitte ainult poliitilist, waid ka majanduslist wahekorda. Räägiti konsulist, kuid ikkagi oleks parem, kui see täewolituline saadik kõike juhiks. Need olid põhjused, mis pärast ma selle resolutsiooni ette kandsin eelarwekommissjoni pleenumis, mille peale eelarwekommissjon soowiawalduse wastu wõttis.

Minu ülesanne ei ole wälisministeeriumi tegewust kritiseerida ega kaitsta, seks on wist kompetentsemad, kes seda eelarwet alamkommissjonis läbi arutanud. Ja ongi teda juba küllalt kritiseeritud. Mina ei taha mitte tunnista, et seal wigu ei ole, just ümberpöörult, aga kaitsta saab teda minister, kes siin saab esinema, kui mitte täna, siis teine kord.

Tahan weel tähelpanu juhtida meie wahekorra peale teise suure naabriga. Arwesse wõttes meie geograafilist seisukohta, on igaühele selge, et kõige tähtsam on ja saab olema meie wahekord Wenemaaga. Teist teed ei ole, — olgu Wenemaa missugune tahes, kas kommunistiline, demokraatiline wõi absoluut monarhistiline — see on ükskõik, ikkagi seal on meie wälispoliitika keskpunkt. Sellepärast oleks kõige tähtsam, et meie walitsus kindlaks määraks, missugust poliitikat ajada Wenemaaga. Weel kord toonitan, et seal wõib hädaoht waritseda, et meie kõik peame tegema, et

wahekord Wenemaaga kõige kindlam ja kõige parem oleks — teist teed mina ei näe, — olgu see kerge wõi raske. Meie peame rahulepingut kõige kindlamalt täitma. Ma pean tunnista, et selles asjas on wäärnähtusi olemas, kuid siiski on meie walitsus püüdnud, niipalju kui mul teada on, oma kohustusi sellel alal täita. Selles asjas meie wälisministeeriumi süüdistada ei oleks õige, kuid siiski ei ole suudetud seda wahekorda luua, mis tarwis oleks. Wõib olla, et meie wälispoliitika ei ole sel alal küllalt energiliselt talitanud, aga sihi-kindlalt lepingu mittetäitmist ei ole olnud. Küll aga ei ole meile sealt poolt wastu tulnud. Aga sellegi pärast on meil wahekorras Wenemaaga mõned wäärnähtused, mis üleüldse küll poliitikat ära ei määra, aga mis siiski meie head wahekorda segawad. Tahan tähelpanemist juhtida kõigi juttude peale selle kohta, kuidas talitakse opteerimise komisjonides, kuidas talitawad meie kullerid jne., mis siit sinna weetakse ja mis weetakse sealt wälja. Juba minu lugupeetud eelkõneleja tähendas selle peale, nagu oleks meie majanduslise poliitika aluseks see, et meie seda waest Wenemaad tahame weel enam tühjendada. Mina sellesse ei usu, et see, mida meie kullerid sealt wälja weawad, Wenemaa elu parandaks. Aga heaks kiita ei saa seda just sellepärast, et sealt wälja weetakse tühja prahti. Ei wõi olla mingit rahwusmajanduslist tähtsust sellel, kas sealt tuuakse pihutäis briljante wõi mõni puud nahku, ehk ei tooda. Rahwusmajanduslist tähtsust sellel küll ei ole, aga wahekorra rikkumiseks mõjub kaasa see, et meie kullerite pakid piiritusest sulisewad. Seda ei tohiks olla, selle wastu peaks meie julgesti astuma, ja selle peame meie tulewikus ära kaotama. Ma ütlen weel, ei saa seda pattu panna praeguse ministri süüks, sest esimesest päewast peale algas reis sinna Kaliforniasse; seal käisid kõik; tung sinna saada oli nii suur, et kõik-suguste intriigidega katsuti ministeriaal passi saada. Kõigil nendel asjadel ei ole mingisugust rahwusmajanduslist wäärtust, aga meie rikume sellega wahekorda praeguse ja tulewase Wenemaaga. Ma kriipsutan weel kord alla, et need on wäärnähtused, mida meie peame kõrwaldama. Mina pean tunnista, et ma isiklikult nägin Wenemaal komissaride jne. tegewuses palju wäärnähtusi, kuid Wene saatkond Tallinnas on kogu aja, mis ta siin olnud, ennast väga korrektselt ülewal pidanud; kõige selle aja kestes ei ole ette tulnud ühtki wahejuhtumist, et seal keegi oleks

ennast purju joonud ehk teisega tülli läinud, kuna aga meie komisjonide kohta väga palju halba räägitakse, isegi nende poolt, kes seal käivad ja selle juures teenivad. Ma lugesin oma kohuseks rahwaesitajate tähelpanu just selle peale juhtida, et piiritusewedu siit sinna, need wulisewad „diplomaatlised“ pakid peaksid tingimata kaduma.

A. Jürgenstein (rhw.): Ma tahtsin sõna wõtta ainult faktiliseks märkuseks. Herra Martna kõneles siin ühest memorandumist, mis Rahwaerakond on annud „diplomaatliste“ pakide asjus. Sealjuures tegi ta tähenduse, et tema loodab, et nüüd Rahwaerakonna kidakeel lahti pääseb. Ma tahtsin selle peale nii palju tähendada, et kui sellega teatawal wiisil taheti meile auru anda wäljaastumiseks, siis see mitte wist eesmärgile ei wi, sest meie oleme teise tee walinud, kui eelarwes ette nähtud. Selle aktsiooni, mis meie ette wõtsime, tahame lõpule wiia sarnasel teel, et sellega mitte eelarwe-kõnes walmis ei saada. Meie saame asja tähtsusest väga hästi aru ja teostame oma aktsiooni teisel teel.

W. Ernits (sd.): Üks asi, mille kohta ma sõna tahtsin wõtta, on eelkõneleja poolt juba selgitatud ja arwustatud. Aga mina tahtsin nüüd rahwaesitajate tähelpanu juhtida ühe väga kahtlase summa peale eelarwes, nimelt on wälisministeeriumi weinikeldri asutamiseks määratud 400 tuhat marka. (Üleüldine naer.) Ma arwan, et see summa mitte hädatarwiline pole, enam, ta on täitsa üleliigne ja tema wõiks ja peaks täiesti maha kustutama, mille järele meie wälisministeeriumi esituse kuld suure summa wäiksemaks jääksid. Pean tähendama, et sel ajal, kui meil keeluseadus maksis, siis walitsuses hoopis teistsugust poliitikat ses suhtes aeti, — wõeti wastu wälisesitajaid ja igasuguseid saatkondi joomingutega ja joodeti neid nii... (**J. Piiskar** (is.): Et mees meeste ei tunnud.) No, nõndagi jah. Igatahes pean tähendama seda, kui meil kedagi keeluseaduse kaotamises süüdistada tuleb, siis pean ütleva, et suurem mõju keeluseaduse kaotamiseks tuli walitsuse poolt. Ma arwan, et meil ei ole mitte põhjust riigi kulul wäljamaal inimesi joota, umbes 2.000 marka aastas inimese peale wiina jaoks wälja anda. Arwan, et diplomaatiline läbikäimine loomulikum ja otstarbekohasem on, kui ta sünnib ilma alkoholita,

nagu Soomes. Sellepärast teen ettepaneku seda summat — 400 tuhat marka eelarwest maha kustutada.

Kaubandus-tööstusminister J. Kukk: Lugupeetud rahwasaadikud! Minu eriasi ei ole wälispoliitikat kaitsta, aga wälispoliitika ei ole mitte ainult wälisministri asi, waid kogu Wabariigi Walitsuse huwi. Wälispoliitikat arwustades heideti temale muuseas ette sihtide puudumist. Mina, kui walitsuse liige, tunnen enese kohuse olewat neid süüdistusi ja arwamisi tagasi tõrjuda. (**J. Piiskar** (is.): Kas Teie walitsuse nimel kõnelete?) Ma räägin walitsuse liikmena. Pahemalt poolt heideti Eesti wälispoliitikale ette sihtide puudust. Siis astus aga rkl. Martna ülesse ja näitas kõigile, — osalt ka pr. Ostrale, — et ometi Eesti riigil oma teataw sihtpoliitika on ja et see poliitika mitte sarnane pole, nagu seda iseseiswate esitaja herra Piiskar arwas, et see ainult sihitud olla töörahwa klassi wastu. Sellega on siis need kaks wastupidist wäidet üksteist annulleerinud ja ma arwan, et need seisukohad ka meie rahwaesitajate enamuse poolt jagamist ei leidnud. Eesti on oma poliitikat algusest saadik ajanud oma rahwa huwide seisukohast, oma iseseiswuse kättesaamiseks ja selle kindlustamiseks. Kõik need ettepanekud ühelt kui teiselt poolt — ennast ühe ehk teise suurriigiga liita, tema kaitse alla heites, on ta tagasi tõrjunud nii hästi okkupatsiooni ajal, kui ka Wene walgekaarti ajal. Oma iseseiswuse ja oma rahwa huwides asus Eesti ka rahupoliitikat ajama, ehk ta küll toetust ei leidnud ei ühelt ega teiselt temale senni sõbralikult liitriigilt. Ta sammus oma poliitika teel edasi teades, et see õige on ja rahwa huwidele wastab. Meie wälispoliitika praegune siht on, nagu juba ennem tähendatud, meie iseseiswuse kindlustamine. Iseseiswust saawatada, see oli raske ülesanne, kuid weel raskem on seda iseseiswust kaitsta ja alal hoida. Kui siin tähendati, et meie kolme aasta eest lepingute üle läbi-rääkimisi alganud, siis on see õieti meie rahwusline kohus olnud ja seda poliitikat tuleb jätkata, kunni meie oma naabritega oleme suutnud niisuguseid lepinguid luua, mis meie rahulikku arenemist kindlustawad. Meie wälispoliitika ei ole kunagi agressiiwne olnud ja ei ole meie ka lepinguid sõlminud agressiiwseid sihte taga ajades. Meie ei ole ka mitte selle seisukohaga nõus, mida siin tähendati ühe teise riigi kohta, et tarwis on kaitseõjaga ennast

kindlustada. Meie sellesarnase seisukoha poolehoidjad ei ole. Meil on tarwis ennast kindlustada just väljaspoolt pealetungijate wastu, tulgu see pealetungimine kelle poolt tahes. See rahunõudmine kirjutab meile ette meiega ühesugustes seisukohtades olevate riikidega lepinguid teha, et seda, mis üksikult ei ole võimalik tarwilisel määdul läbi wiia, üheskoos läbi wiia saaks, ühisel jõul ja ühes mõttes. Selles mõttes on lepingud meie naabririikidega läbirääkimisel, selles mõttes on ka meie sõjawäeline kindlustamine sisemaal.

Mis siin tähendati ühest kui teisest lepingust, et meie rahwaesitus nendest küllalt informeeritud ei ole, siis on Riigikogu liige herra Laidoner selle wäite tagasi lükanud, tõendades, et välisminister on alati Riigikogu oma sammudes informeeritud ja see, mis tehtakse, ei ole mitte mingisugune saladiplomaatia. Kui seda kõike ka mitte otsekohe ajalehtede weergudel ja uulitsanurkadel ei awaldata, siis on see tingitud nende ülesannete iseloomust, mida ei saa, nagu herra Martna siin tähendab, nagu härga turuwiisiliste wõtetega ajada.

Meie välispoliitika kohta leidis herra Martna ühe jutuaajamise põhjal, mis „Päewaleht“ awaldas, mõndagi kritiseerida ja leidis, et seal olewat mõnedki seisukohad, mis näitawad, et see hea wahekord, mis meil naabritega, otsekohe ka nendega, kellega meil läbikäimised tulewaste lepingute asjas on, mitte nii ei ole, nagu seletatakse. Peab ütleva, et selle seletuse kohta, mida välisminister ühes jutuaajamises refereeris, välisminister ise ka tarwilised seletused annab. Kuid niipalju, kui mina walitsuse liikmena kinnitada wõin, ei ole meil ühegi naabriga mingisuguseid sekeldusi wahekordades, mis takistaksid kõikide nende ühiste sihtide kindlustamiseks ja kättesaamiseks koostöötamist, mis meie geograafiline ja rahwuswaheline seisukoht ette dikteerib.

Ma tahaksin eriti peatada paari küsimuse juures, mis meie välispoliitika tegevust puudutab. Muuseas heideti siin meie Prantsuse saadikule ette, et tema olla omal ajal halwa linalepingu teinud, toonitati, et Wenemaaga ei ole suudetud sarnast wahekorda luua, mis kõiki neid majanduslisi seisukordi oleks lasknud ära kasutada, mida meie kasutada oleks wõinud.

Mis puutub sellesse Prantsuse linalepingusse, siis pean tähendama, et leping tehti siis, kui meil sõda weel lõppenud ei olnud ja selleks, et sõjawarustust saada. Kuigi

leping üldise linaturu järele mitte kõige parem ei olnud, siiski võimaldas ta sõjariistade ostmist toetada ja see leping, kui ta oleks maksma jäänud, oleks meil praegu väga kasulik olnud ja kindel on, et prantslased oleks nüüd tema ülesütlemist nõudnud. Leping on praegu likwideeritud, aga meil on Prantsusmaale sõjariistade wõlga 12 miljoni franki maksta ja seda summat praegu selle linahulgaga tasuda ei saa.

Meie majanduslise läbikäimise ja wahekorra kohta Wenemaaga oli algusest saadik selge, et meil otsekohe peale sõja lõppu tuleb läbikäimisesse Wenemaaga astuda ja selleks on kõik katsed tehtud ja kõik võimalused katsutud ära tarwitada, et seda wahekorda niisuguseks teha, et Eesti ja Wene wahel mitte sarnane kullerite pakide wahetus ei oleks, nagu ta nüüd käib, waid tõsine kaubawahetus. Et seda nüüd kätte pole saadud, see ei ole tõesti mitte meie süü. Kõige pealt pean tähendama, et kunni siamaani pole weel võimalus awanenud meie ärimehi ja töösturid Wenemaale saata hariliku wäljamaalase wiisil. Selleks, et ärimehele ehk töösturile harilikku Wene passi saada, kulub palju aega ja niisuguse kiiruse juures ei saa mingisugust ärilist operatsiooni ajada. Tuleb tarwitada ainult neid kullerite passisid, s. o. kaastööliste paberid ja dokumentisid, millega meie välisministeerium tõesti omale kella kaela sidunud ja mida kõik peab heaks wõtma üks ehk teine ärimees, kes kaugegtki mitte välisministeeriumi kaastööline ei ole. Et Wenemaale pääsemiseks tuleb üldise kaastöölise pass anda, siis tuleb ka kõik, mis seal toimetatakse ja talitatakse, välisministeeriumi agentide arwele, kuna ta aga seda sisuliselt mitte ei ole. Meie wahekord Wenemaaga oleks palju parem, kui saaks harilikkude wäljpasside teel seda läbikäimist korraldada, nagu see teiste riikidega on, kuid just Wenemaaga enese wastuseisimisel ei ole meie, kahjuks kunni siamaani nii kaugele jõudnud. (W. Ernits (sd.): Kuidas Soome saatkond sinna pääsis?) Niisamuti, ei pääse Soomest teistwiisi kui meiltki. (W. Ernits (sd.): Aga neil on kaubandus-saatkond seal.) Meil on ka kaubandus-saatkonnad Moskwas ja Peeterburis, kuid saatkond ei tähenda weel kaubanduslist läbikäimist. Meil on iga üksik ärimees oma ette äriettewõtja ja kaubanduslist läbikäimist Wenemaaga nii luua, nagu see harilikes tingimistes loomulik on, ei saa ja puudub selleks ka kaup. See kuld ja need briljandid, mida sealt kontrabandina sisse

weetakse, need ei teeni mingisugust kaubawahetuse nime ära. See on sahkerdamine ja selle lõpetamiseks ei jäta välisminister tarwilist korraldust tegemata. Siin tähendati, et meie oleme välispoliitika oskamatuse tõttu kõik need eesõigused kasutamata jätnud, mis meile rahulepingu põhjal lubatud, nagu metsade kontsessioon, Moskwa raudtee kontsessioon jne. Ma pean ütleva, et see nii on, aga mitte meie süü pärast, sest nende kontsessioonide realiseerimine ja kasutamine on olnud meie välispoliitika esimeseks ülesandeks peale rahulepingu allakirjutamist ja Wenemaaga läbikäimisesse astumist. Kuid kaugemale läbikäimistest üksikutes komisjonides ei ole mitte jõutud, ja kui siin ette toodi rkl. Martna poolt, et nüüd on ajad teised ja et ei saa mitte seda nii võtta, kui enne, — on see siis meie välisministeeriumi süü, või on see teise poole süü pärast nii? Ma pean tähendama, et just neid majanduslisi õigusi, mida rahuleping meile kätte on annud, ei saa meie teisiti teostada, kui peame jällegi oma naabritega, kes samasuguses seisukorras on, ühinema ja ühise frondina neid nõudmisi läbi viima.

Mis puutub nüüd märkusesse, mida siin tehti hiljuti Tallinnas ärapetud rahaministrite nõupidamise kohta, ja kus öeldi, et see on wiljatu olnud, siis pean mina, kui konverentsist osawõtja tähendama, et kahe päewa jooksul on wõimatu rohkem kätte saada, kui üleüldiste joonte äratähendamist, mis üksikasjaliste lepingute ja kontsessioonide aluseks peawad saama. Ja see töö on siiski tarwilik töö olnud, sest selle tagajärjel on otsekohe erikomisjon tegevusse astunud, kelle töowilja tagajärjel peawad need majanduslised lepingud üksikute naabriiikide ja liitlaste wahel seotud saama, mis meie majanduslist kooselamist tulewikus wõimaldawad ja ära määravad.

See oleks nüüd kõik, mis ma ütelda tahtsin.

Juhataja O. Strandman: Sõna on välisministeeriumi esitajal herra Hellat'il.

Wälisministeeriumi esitaja H. Hellat: Lugupeetud rahwasaadikud! Ei ole mitte minu ülesanne siin välisministeeriumi diplomaatiliste sihtjoonte üle rääkima hakata. Osalt on sellest rääkinud herra Kukk ja ma loodan, et herra Piip'il saab tingimata wõimalus olema rahwasaadikute õiglasi nõudmisi täita ja nende tähtsate asjade üle seletust anda, mis ta tarwi-

likuks leiab siin anda. Aga siiski ma paluksin leppida nende wäikeste seletustega nende arwustuste kohta, mis siin on tehtud ühe ja teise rahwasaadiku poolt.

Kõige esmalt heideti ette, et wälisministeeriumis walitseda tuntaw korralagedus. Ma olen sellest kaugel, et kinnitada, et seal kõik nii on, nagu ta olema peaks. Aga süü seisab selles, et tihti tööjõudude wahetus on olnud. Siin arwati et mina ei suuda kõigi küsimuste peale wastust anda. See on tõepoolest nii, sest seda wõib ainult wälisminister teha, kes igasugustel aladel on töötanud. Aga siiski pean ma ühe tõelolu peale tähelepanu juhtima, mis meile wäga raskeks teeb meie välisesitust nõnda luua, nagu seda soowitakse. Siin on öeldud, et meie välisesitus on nõrk, et tema sihid ei ole kindlad, ta käib kuningate juures wiisi tegemas ja demokraatlikud erakonnad jätab ta täiesti hooletusesse. Kõik see on osalt nii. Aga ma pean ütleva, et kõik meie välisesitajad on tuntud Eesti tegelased. Ja kui meie ei saa kõige paremaid isikuid walida, siis ei ole see mitte välisministeeriumi süü. Meil on korda läinud mõnda endist walitsuse liiget ja ka Asutawa Kogu liiget välisesitajateks saada, ja ma pean ütleva, et wäga õnnelikult. Ma tahaks ka tähendada, et mõne meie välisesitajaga wäga rahul ollakse, nagu meie Riia esitajaga. Ja wist on suur eksisamm proua Ostra poolt, kui ta tähendas, et herra Wares, meie saadik Wenemaal, olla wäga õnnetu walik. Ma arwan, et need isikud, kes meie diplomaatiale ligemal seisawad, nagu meie välisasjade komisjoni esimees, kes seda tööd tunnewad, mis sellel alal tehakse, — ma arwan, et need saawad minuga ühes nõus olema, et herra Wares on kõige parem tööjõud. Ministeerium ei ole kunagi selle peale waadanud, missugusest erakonnast ja missuguste waadetega keegi on, ta on ikka walitsenud wälja neid inimesi, kes wõiks kõige paremini meid ühel wõi teisel maal esitada. Ja ma arwan, et ka ligematel päewadel wõib välisasjade komisjon seda kindlustada, et herra Wares osawuse ja püsiwuse läbi on palju kätte saadud ja just see rahu wahekord, mida kätte saada soowiti.

Ühtlasi tahan ma siin ka mitmesuguste arwustuste peale tähendada, mis meie ministeeriumi esitajaid puudutasid. Minu ülesanne ei ole mitte kedagi arwustama wõi kaitsma hakata ja arwan ka, et see Riigikogu selle wõrra ei huwitaks; sellepärast tahan tähelepanu juhtida ainult mõne, herra Martna poolt ettetoodud, wäärnähtuse

peale. Üks neist kõige suurematest puudustest pidi olema meie väljamaa majade juures. Seal heideti meile ette, et majasid ostetakse ilma, et neid tarvitatakse. On wist üleüldiselt teada, et meie oma Soome maja tarvitada ei saa, waid kasulikum on üürikorteris elada. Tulewik näitab ära, kas meie selle maja enestele jätame, ehk müüme ta ära. Asi seisab nimelt selles, et meie sealt üürnikka välja ajada ei saa, kuid teatawasti lõpeb Soome üürireadus tulewa aasta oktoobrikuul ja siis wõime majaga teha, mis tahame. (W a h e l h ü ü e: Siis tehakse uus üürireadus.) Selle kohta ei tea ma midagi ütelda. Pean tähendama, et meie ülesandeks ei ole mitte majadega spekuloida. (N a e r.) Keegi ei wõi aga salata, et meil majadeostmisega senni õnne on olnud. Ma wõin teile seda kohe näidata: Meil on Riias üks maja ostetud ja kui ma ei eksi, maksis ta wähe üle 1 miljoni. Praegu maksab ta tingimata palju rohkem, nii umbes 10 kuni 12 miljoni. Just Riia maja asjus oli meil põhimõtteks, et meie ülesanne ei ole mitte majadega hangeldamine, kuid see maja ei sünni sugugi esituse ruumideks, sest seal on 67 korterit ja seal peaks majawalitseja pidama. Meil oleks ka wõimalik olnud kohe teist maja osta, kui meie esimese oleks ära müünud, aga meie Riia esitus arwas paremaks ja pani meile ette erimese maja juure jääda, kuigi ta esituse korteriks ei kõlba, sest see maja on meile lihtsalt majandusliselt kasulik. Niisama on lugu ka meie Soome majaga; igatahes on ka selle hind umbes kahekordseks tõusnud sellest ajast arwates, kui ta ostetud. Siis oli ka kord kawatsus sinna omale maja ehitada, kuid olud olid niisugused, et see mõte katki jäi. Berliini maja kohta on mul teada, et teda walitsuse majaks peetakse... (Ü l e ü l d i n e n a e r.) Kui ta ei meeldi, siis wõib teda igapäew käest ära anda.

Siis oli weel üks tähtis punkt, mis herra Martna ette tõi, nimelt, et meie välisesitused liig kallid olla, iseäranis Soomega wõrreldes. Ma ei tea, missuguste arwude peale herra Martna oma wäiteid põhjendab; minul on aga arwud käepärast ja ma wõin näidata, et Soome esitus palju kallim on. Kõige pealt wõiks tuua näituseks Rootsi-maa. Soome eelarwe järele tuli see esitus Soomele maksma 4.785 Inglis naela, meil tuleb tema 1.620 naela maksma; Daani esitus maksab Soomel 3.575 naela, meil 500 naela; Saksamaa esitus maksab Soomel 4.334 naela — meil 1.520 naela; Prantsuse esitus maksab neil 5.000 naela — meil

2.150 naela; Inglis esitus maksab neil 8.000 naela, — meil 4.585 naela. Neid arwusid wõrreldes leian ma, et meie esitused mitte liig kallid ei ole ja et meie eelarwe tuleks wastu wõtta.

Siis kõneles herra Martna weel juhtumistest üksikute ametnikkudega, nimelt juhtumisest herra Klaasiga. Wahekord herra Klaasiga on mulle uus asi. Muidugi ma tean, et herra Klaas teenib mõni aeg juba meil ministeeriumis ja saab sekretääri palga ja ei ole igatahes ministeeriumis kunagi kaebtust tõstnud.

Austatud rahwasaadikute fähelpanu tahan selle peale juhtida, et siin üks summa eelarwest weel välja on jäänud, nimelt oli minewal aastal makswate walitsuste otsuste järele välisministeeriumil ülesandeks osta mööblit välisministeeriumi representatsiooniruumide jaoks. Selle eest tuleks tasuks 814.700 Emk. See väljamaksmine wiibis 31-se detsembrini kuna juba need krediitid minewa aasta kohta kinni saidwad pandud. See summa ei ole sellesse mitte sisse wõetud ja mina teen ettepaneku seda summat käesolewa aasta eelarwesse ülesse wõtta, et meie seda välja maksta saaks.

Juhataja **O. Strandman**: Sõnasoowijaid enam ei ole. Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja **J. Kana**: Ma loen kõige pealt oma kohuseks wastata rahwasaadik Mihkel Martna'le tema küsimise peale, mis tegi eelarwekomisjon ja mis ta leidis. Peale selle oli nähtawasti küsimus kullerite kohta minu poole sihitud. Ma hakkam lõpust peale ja tähendan väljamaa kullerite kohta seda, et nende kullerite jaoks on siin eelarwes summa olemas. Neid kullerid siinamaale ei ole olnud, kuid välisministeeriumi seletuse järele kawatsetakse neid ametisse panna ja need heatahtlikud herad, kes oma abi pakuwad lootes passe saada, kõrwale jätta. Niisugune seletus anti eelarwekomisjonile. Mis puutub kõigisse teistesse kulleritesse Hommikumaal ja Wenemaal käiwate komisjonide kohta, siis sel ajal, kui eelarwekomisjon töötas, wähendati ja lühendati nende komisjonide koosseisu õige tuntawalt. Eelarwekomisjoni liikmetel oli wõimalus Moskwa saadiku herra Waresega kui ka välisminister Piipi enesega selle üle rääkida ja wõis igatahes välja tuua niisugused lootused, et sarnane pakkide reis, nagu sellest räägitakse, — räägitakse toepoolsest roh-

kem, kui seda on olnud, kuid teda on ikkagi olnud, — et see igatahes kadumas on ja meil komisjonis igatahes vähemalt wõis lootus tekkida, et seda asja seal korraldatakse ja et meie Wenemaa komisjonide asi niisuguse kuju saab, missugune meie esitusel seal peaks olema. Selle kohta, mis me üleüldse tegime eelarwekomisjonis, tahaksin seda ütelda (N a e r) et meie rehkendasime, arwustasime ja wõrdlesime. Minu arwates on see iga eelarwekomisjoni otsekohene ülesanne. Meie rehkendasime väga mitmesuguseid asju. Ma pean ütleva, et meil tuli rehkendada mitte ainult seda, mis tänawu aastasess eelarwesse oli ülesse wõetud, mis sealt wälja oli antud ja mis weel wälja anda mõeldakse, ei, meil tuli tungida wõib olla terve wälisministeeriumi olemasolemise ajajärku. Ma tohin ja julgen tõendada, et see korralgedus, millest siin räägitakse, ei kanna minu isiklise arwamise järele mitte kuritahtlist laadi ja komisjon tuli sellele otsusele, et korralgedus ei olnud kuritahtline, sest paari wiimase aasta jooksul on olnud meie diplomaatia esitajad wõib olla head diplomaadid, mitte aga arwepidajad. Tõesti mitmesugused aruanded on väga mitmesugusel kujul kokku tulnud. Nende ümber töötamiseks on wastawad jõud puudunud. Ma pean tõendama, et nende ümbertöötamise kallal tööd tehti ja waewa nähti ja tuli niimoodi wälja, et ühed ja teised teated meie ikkagi saime. (N a e r.) Ma leian, et kõik, mis ma sellest räägin, kaugeltki mitte naeruwäärt ei ole. Kui sellesama töö juure rehkendada neid herrasid, kes siin seda naeruks wõtawad, siis ei saaks nad wõib olla sellega hakkama. Ma pean ütleva, et seal tihti tuli arutada asju, mis waremast ajast pärit olid. Eelarwekomisjon leidis tarwiliku olewat neid asju leida. Seal tuli arweid ette, mis kui ma ei eksi, 1919 a. ja 1920 a. eest maksmata olid, kõik need tulid täpp-täpilt läbi arutada ja ma arwan, kui herra Martna oleks küsinud oma parteiseltsilise proua Ostra käest, kes komisjoni juhataja oli, siis oleks ta wist palju selgema pildi saanud selle üle, mis meie seal tegime. Ka herra Martnal oli au mingisuguste arwetega, mis temale weel õiendamata on, seletust andmas käia. See kõik oli töö, mis teatawat waewa nõudis. Kuid ma tahan aga siiski toonitada weel, et kui sealt tahetakse leida kuritahtlist korralgedust, siis tuleb selle wastu kategooriliselt protesteerida. Alamkomisjon sai teada, et on mitmes kohas päris korras raamatupidamine. Üleüldse seisib wiga

selles, et ei ole mitte loodud keskraamatu pidamise ja kohtadepealsetega teatud kokkukõla. See raskendab raamatupidamist keskkohas. Selle töö jaoks lubas herra wälisminister tarwilist tööjõudu juure wõtta, kuna seal wähepoole oli. Niipalju kui ma oma huwides küsinud olen, jõutawat selle tööga edasi. Oma silmaga seda ma näinud ei ole. Mis puutub sellesse, mis siin herra Laidoner ette tõi, et alamkomisjon iseäraliste soowiawaldustega esinenud ei ole, siis peab ütleva, et niisuguseid soowiawaldusi kogu komisjonile ette pandud ei ole. Mitmesuguseid soowiawaldusi, pealegi õige palju wõib olla rohkem kui üheski teises komisjonis, sai wälisministeeriumis iga wäärnähtuse kohta, mis meie leidsime, tähendusi tehtud ja lubadused saadud, et nad tulewikus ära jääwad. Mis nüüd puutub soowiawaldusse Londoni saatkonna kohta, missugune soowiawaldus järgmiselt käib: „Silmas pidades Londoni saatkonna iseäralist tähtsust Eesti wabariigi wälispoliitikas, awaldab Riigikogu soowi, et Londoni saaks wõimalikult ruttu määratud täiewolituline saadik,“ — siis saab see täidetud.

Meil peab seal tõesti sarnane esitus olema, mis meile seal seda wõitma peab, mis meie wäikesel riigil tarwis on.

Edasi tehti siin weel parandusi, niihästi herra Ernits'i kui ka herra Hellat'i poolt, kuid komisjoni seisukohalt ei saa ma mitte nendega ühineda.

Panen ette seda wälisministeeriumi eelarwet wastu wõtta sel kujul, nagu ta siin ette on kantud.

Juhataja O. Strandman: Riigikogule on kaks parandust ette pandud. Üks neist r. e. herra Ernits'i poolt, mis järgmiselt kõlab: „Teen ettepaneku wähenendada wälisministeeriumi eelarwet peat. I § 2 400.000 marga wõrra, maha arwates weinikeldri kulud, nii et esituskulud oleksid 1.150.000 marga asemel 750.000 marka.“

Ja siis teine ettepanek wälisministeeriumi poolt esitusruumide jaoks ostetud mööbli kulude katmiseks 814.700 marka eelarwesse üles wõtta. Ma panen need kaks ettepanekut hääletamisele. Kõige pealt herra Ernits'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine ettepanek on peatükk II § 5 juure — kantselei liikuma waranduse muretsemiseks 814.700 marka üles wõtta. (Hääletatakse.) Üksikud hääled on wastu.

Sellega on see ettepanek vastu võetud.

Ma panen nüüd terve välisministeeriumi eelarwe hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on poolt. — sellega on välisministeeriumi eelarwe vastu võetud.

5. Eelarwe korraliste ja erakorraliste kulude kogusumma vastuvõtmine. Ma panen nüüd terve väljaminekute eelarwe kogusummas 6.386.914.772 mk. hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu

on üksikud, — sellega on hääletenamusega väljaminekute eelarwe vastu võetud.

Sõna on korra kohta rkl. herra Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Ma juhin Riigikogu liikmete tähepanu selle peale, et tulude eelarwe lõpus on üks märkus. See on lähedalt seotud kuludega ja sellepärast teen ettepaneku seda kõige pealt ära otsustada.

Juhataja O. Strandman: Palun sekretääri märkust ette lugeda.

Sekretäär W. Pezold (loeb): Märkus. Eelarwetes ettenähtud krediitide tarvitamine on lubatud ainult „Riigi Teatajas“ awaldatud paragrahvide ning punktide piirides ja ülejääkide ülekandmine teistesse on keelatud.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen selle märkuse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on see märkus vastu võetud. Sõna on rkl. herra M. Martna'l isiklisis asjus.

M. Martna (sd.): Mina ei olnud mitte nii mõtelnud, kui komisjoni aruandja seda tähendas, et mina nii kategooriliselt olla küsinud, mis komisjon tegi. Ma ei ole kuidagi wiisi püüdnud komisjoni kahtlustada, waid ainult tähepanu juhtinud arusaamatuste peale komisjoni tegewuses. (Kohtadelt: Lõpetada.)

Juhataja O. Strandman: Kuulen ettepanekut koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **O. Strandman.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **W. Pezold.**